

Ministarstvo
prosvjete, nauke
i inovacija

ANALIZA VALIDACIJE NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

FEBRUAR 2025. GODINE

SADRŽAJ

SPISAK SKRAĆENICA	4
POJMOVNIK	5
UVOD	7
STRUKTURA STANOVNIŠTA U CRNOJ GORI	9
SISTEM OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI	11
ZAKONSKA REGULATIVA I STRATEŠKI DOKUMENTI	13
OPŠTI ZAKON O OBRAZOVANJU I VASPITANJU	13
ZAKON O STRUČNOM OBRAZOVANJU I GIMNAZIJI	13
ZAKON O OBRAZOVANJU ODRASLIH	14
ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU	15
ZAKON O NACIONALNIM STRUČNIM KVALIFIKACIJAMA	15
ZAKON O NACIONALNOM OKVIRU KVALIFIKACIJA	16
STRATEGIJA REFORME OBRAZOVANJA ZA PERIOD 2025 – 2035. GODINE	17
STRATEGIJA KARIJERNOG VOĐENJA I SAVJETOVANJA ZA PERIOD 2025 – 2030. GODINE	17
STRATEGIJA RAZVOJA VISOKOG OBRAZOVANJA CRNE GORE ZA PERIOD 2024-2027.	18
REFORMSKA AGENDA CRNE GORE 2024-2027.	20
NADLEŽNE INSTITUCIJE I RADNA TIJELA	23
MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA	23
ULOGA MINISTARSTVA PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA	23
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO	24
ULOGA ZAVODA ZA ŠKOLSTVO U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA	24
CENTAR ZA STRUČNO OBRAZOVANJE	24
ULOGA CENTRA ZA STRUČNO OBRAZOVANJE U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA	25
ISPITNI CENTAR	25
ULOGA ISPITNOG CENTRA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA	25
AGENCIJA ZA KONTROLU I OBEZBJEĐENJE KVALITETA VISOKOG OBRAZOVANJA	26
ULOGA AGENCIJE ZA KONTROLU I OBEZBJEĐENJE KVALITETA VISOKOG OBRAZOVANJA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA	27
NACIONALNI SAVJET ZA OBRAZOVANJE	27
SAVJET ZA KVALIFIKACIJE	27
SAVJET ZA VISOKO OBRAZOVANJE	28
TIPOVI KVALIFIKACIJA U CRNOJ GORI I NAČIN NJIHOVOG STICANJA	31
LICENCIRANI ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH	35
STRUKTURA I REGIONALNA ZASTUPLJENOST	35
STATISTIKA KANDIDATA/KANDIDATKINJA	37
IZAZOVI SA KOJIMA SE SUOČAVAJU LICENCIRANI ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH U CRNOJ GORI	38
TRŽIŠTE RADA	47
POSTUPAK VALIDACIJE U ZEMLJAMA REGIONA I ZEMLJAMA ČLANICAMA EU	51
SRBIJA	52
SLOVENIJA	55
FINSKA	56
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	61
AKCIONI PLAN ZA 2025. GODINU	63
LITERATURA I IZVORI	64

SPISAK SKRAĆENICA

Skraćenica	Značenje
AKOKVO	Agencija za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja
CEDEFOP	Evropski centar za razvoj stručnog obrazovanja
CSO	Centar za stručno obrazovanje
EU	Evropska unija
ICCG	Ispitni centar Crne Gore
MEIS	Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja
MONSTAT	Uprava za statistiku
MPNI	Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
NOK	Nacionalni okvir kvalifikacija
PKCG	Privredna komora Crne Gore
UCCG	Univerzitet Crne Gore
UDG	Univerzitet Donja Gorica
UNIM	Univerzitet Mediteran
ZZŠ	Zavod za školstvo
ZZZCG	Zavod za zapošljavanje Crne Gore

POJMOVNIK

Obrazovni program - program na osnovu koga se ostvaruje obrazovanje i vaspitanje, u skladu sa posebnim propisom

Program obrazovanja odraslih - program za sticanje posebnih znanja, vještina i kompetencija (programi za stručno osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju, strane jezike, informacione tehnologije i dr. - neformalno obrazovanje)

Nacionalni okvir kvalifikacija - instrument za klasifikaciju kvalifikacija u skladu sa setom kriterijuma za određeni nivo dostignuća učenja, sa ciljem da integriše i koordinira nacionalne kvalifikacione pod sisteme i unaprijedi jasnoću, pristupanje, prohodnost, sticanje i kvalitet kvalifikacija u skladu sa potrebama tržišta rada i društva u cjelini

Licencirani organizator obrazovanja odraslih - pravno ili fizičko lice koje organizuje obrazovanje i osposobljavanje, u skladu sa posebnim propisima

Neformalno učenje - organizovan i strukturiran proces sticanja znanja, vještina i kompetencija potrebnih za život i rad, koji vode unapređivanju ličnih i profesionalnih vještina

Informalno učenje - proces sticanja znanja, vještina i kompetencija iz svakodnevnih iskustava i drugih obrazovnih uticaja koji se odvija bez posebne namjere i organizovanog cilja

Standard kvalifikacije - dokument koji propisuje svrhu, sadržaj, strukturu, kreditnu vrijednost i procedure provjere za određenu kvalifikaciju

Stručna kvalifikacija - kvalifikacija koja se stiče završetkom dijela javno važećeg obrazovnog programa (modul, kurs), završetkom posebnog programa obrazovanja i nakon provjere znanja za dostizanje potrebnog obima kvalifikacije, odnosno priznavanjem inostranog sertifikata, u skladu sa posebnim propisom

Kvalifikacija nivoa obrazovanja - kvalifikacija koja se stiče završetkom javno važećeg obrazovnog programa i dostizanjem potrebnog obima kvalifikacije, nakon propisane provjere i dobijanjem dokaza o stečenom nivou obrazovanja, odnosno jedne ili više stručnih kvalifikacija, u skladu sa posebnim propisom

Ispitni katalog - dokument urađen na osnovu standarda kvalifikacije, u skladu sa utvrđenom metodologijom koju donosi Nacionalni savjet za obrazovanje i predstavlja osnov za postupak sticanja stručne kvalifikacije

UVOD

Cjeloživotno učenje predstavlja kontinuirani, samostalni proces sticanja znanja, vještina i kompetencija tokom cijelog života, sa ciljem ličnog razvoja, profesionalnog napredovanja i prilagođavanja promjenama u društvu i na tržištu rada. S obzirom na brze tehnološke promjene i sve veće zahtjeve tržišta rada, potreba za cjeloživotnim učenjem postala je imperativ. Cjeloživotno učenje omogućava pojedincima da se prilagode novim zahtjevima tržišta, nauče nove vještine i osvježe postojeće, čime postaju konkurentniji i lakše nalaze zaposlenje.

Obrazovanje se ne odvija samo kroz formalno učenje, već i kroz različite oblike učenja koji se dešavaju izvan školskog sistema. Neformalno i informalno učenje postaju ključni faktori u razvoju individualnih vještina i kompetencija, kako na ličnom, tako i na profesionalnom nivou.

Neformalno i informalno učenje imaju ključnu ulogu u promociji cjeloživotnog učenja jer daju kontinuiranu mogućnost razvoja znanja, vještina i kompetencija tokom čitavog života. Validacija doprinosi motivaciji pojedinaca da nastave sa učenjem i usavršavanjem, što je veoma značajno za prilagođavanje na brzo promenljive tehnologije i zahtjeve tržišta rada.

Integracija validacije u obrazovne politike može motivisati kandidate/kandidatkinje svih uzrasta da nastave sa učenjem, bez obzira na to da li se izvodi u formalnim institucijama ili kroz neformalne oblike učenja.

Validacija omogućava pojedincima da formalno priznaju vještine i znanja stečena kroz radno iskustvo, volontiranje, hobije ili online kurseve. Priznavanje neformalnog i informalnog učenja može poboljšati šanse za zapošljavanje, jer poslodavci mogu bolje razumjeti i vrednovati kvalifikacije kandidata/kandidatkinja. Kada pojedinci vide da se njihovo neformalno i informalno učenje priznaje i vrednuje, to ih motiviše da nastave sa sticanjem novih znanja i vještina tokom čitavog života. Validacija može pomoći u prepoznavanju i vrednovanju prethodnih iskustava prilikom prelaska iz jednog obrazovnog ili radnog okruženja u drugo.

Ova analiza ima za cilj da predstavi trenutno stanje validacije neformalnog i informalnog učenja u Crnoj Gori, identifikuje izazove, kao i da ponudi preporuke za unapređenje. Kroz istraživanje regionalnih i evropskih praksi, analizirane su mogućnosti za uspostavljanje procedura značajnih za crnogorski obrazovni sistem i tržište rada.

STRUKTURA STANOVNIŠTA U CRNOJ GORI

Prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2023. godine¹ registrovana su 623.633 lica sa mjestom boravka u Crnoj Gori. Od ukupnog broja stanovništva 316.826 (50,80%) čine osobe ženskog pola, dok 306.807 (49,20%) su osobe muškog pola. U prosjeku žene imaju 40,90, a muškarci 38,52 godine. Najveći broj stanovnika/stanovnica ima Podgorica, zatim slijede Nikšić i Bar.

Kada se posmatraju rezultati popisa prema starosnim grupama, djeca starosti 0-5 godina (predškolski uzrast) čine 6,85% ukupnog stanovništva, djeca starosti 6-14 godina (osnovna škola) čine 11,18% ukupnog stanovništva, dok lica starosti 15-18 godina (srednja škola) čine 4,63% ukupnog stanovništva Crne Gore.

Stanovništvo od 0 do 14 godina starosti čini 18,03% od ukupnog stanovništva. Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine) čini 65,13%, dok stanovništva sa 65 i više godina ima 16,84%. Punoljetno stanovništvo čini 78,45% ukupnog stanovništva.

U trenutku izrade ovog dokumenta podaci o obrazovnom nivou stanovnika/stanovnica, na osnovu popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2023. godine nalazili su se u fazi obrade, pa smo ćemo ukazati na podatke popisa iz 2011. godine. Naime, prema popisu iz 2011. godine², od ukupnog broja stanovnika/stanovnica starih 15 i više godina, njih 260.277 ima završenu srednja školu, oko 60.000 stanovnika/stanovnica ima kvalifikaciju visokog obrazovanja i to 53.568 kvalifikaciju osnovnih akademskih ili primijenjenih studija, 3.713 kvalifikaciju postdiplomskih magistarskih studija, dok je njih 964 imalo završen doktorat.

Od ukupnog broja stanovništva starijeg od 15 godina, 49,84% je kompjuterski pismeno, 37,03% su lica koja djelimično poznaju rad na računaru, a 12,90% ne poznaje rad na računaru³.

U Crnoj Gori, broj stanovnika starosti 15 i više godina koji govore neki od stranih jezika je 229.558, pri čemu jedan strani jezik govori 164.180 lica, dva strana jezika 53.261, a tri ili više stranih jezika govori 12.117 lica⁴.

Prema rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini, popisano je 44.017 lica koja imaju državljanstvo Crne Gore, a na radu su, školovanju ili boravku u inostranstvu⁵.

1 https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20I_cg.pdf

2 Tabela CG24.xls

3 <https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/Poznavanje%20rada%20na%20ra%C4%8Dunaru%20CG%20SAOP-%C5%A0TENJE.pdf>

4 <https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/Znanje%20stranih%20jezika%20-%20CG%20SAOPSTENJE%2026.11.2023.pdf>

5 https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20IV_cg%20konacnov2.pdf

SISTEM OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI

Obrazovni sistem u Crnoj Gori čini predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje, srednje obrazovanje, više stručno obrazovanje, visoko obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje, koje obuhvata djecu do polaska u osnovnu školu, nije obavezno i nije preduslov za pohađanje osnovne škole. Ovaj vid vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori se ostvaruje u ustanovama predškolskog vaspitanja i obrazovanja, koje mogu biti javne i privatne. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje realizuje se u jaslicama (djeca uzrasta do 3 godine) i vrtićima (djeca od 3 godine starosti do polaska u školu, razvrstana u uzrasno definisane vaspitne grupe). U Crnoj Gori postoje 22 državne predškolske ustanove, od čega su dvije u sastavu obrazovnih centara, a jedna u okviru osnovne škole.

Osnovno obrazovanje i vaspitanje je obavezno i besplatno za svu djecu koja su građani/građanke Crne Gore, traje devet godina i realizuje se u tri ciklusa. U osnovnu školu upisuju se djeca koja će u kalendarskoj godini, u kojoj počinju da pohađaju školu, navršiti šest godina života. U prvom ciklusu (I-III razred) znanja i postignuća učenika/učenica vrednuju se i iskazuju opisno. Na kraju prvog ciklusa uspjeh učenika/učenica iskazuje se opisnom i brojčanom ocjenom. U drugom (IV-VI razred) i trećem ciklusu (VII-IX razred) ocjenjivanje je brojčano. Učenici/Učenice u trećem ciklusu imaju mogućnost izbora nastavnih predmeta u skladu sa njihovim/njenim potrebama, mogućnostima i interesovanjima. U Crnoj Gori postoje 163 državne osnovne škole, od čega dvije u okviru obrazovnih centara.

Opšte srednje obrazovanje (gimnazija) u Crnoj Gori traje četiri godine. Gimnazijsko obrazovanje se stiče polaganjem maturalnog ispita koji predstavlja opšti uslov za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj ustanovi. Na maturalnom ispitu učenici/učenice polažu ispit iz maternjeg jezika i književnosti; matematike ili stranog jezika i dva izborna predmeta. Za predmete koji se polažu na maturalnom ispitu definisan je maturalni standard, izražen kroz broj časova.

Srednje stručno obrazovanje u Crnoj Gori može se realizovati kao:

- niže stručno obrazovanje u trajanju od dvije godine, čijim završetkom se stiče kvalifikacija nivoa nižeg stručnog obrazovanja;
- srednje stručno obrazovanje u trajanju od tri ili četiri godine, čijim završetkom se stiče kvalifikacija nivoa srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od tri, odnosno četiri godine;
- više stručno obrazovanje u trajanju do dvije godine, kao nastavak srednjeg stručnog obrazovanja, čijim završetkom se stiče kvalifikacija nivoa višeg stručnog obrazovanja.

Stručnom obrazovanju pripada i umjetničko obrazovanje, čijim završetkom se stiče kvalifikacija nivoa srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od četiri godine, kao i majstorski ispit.

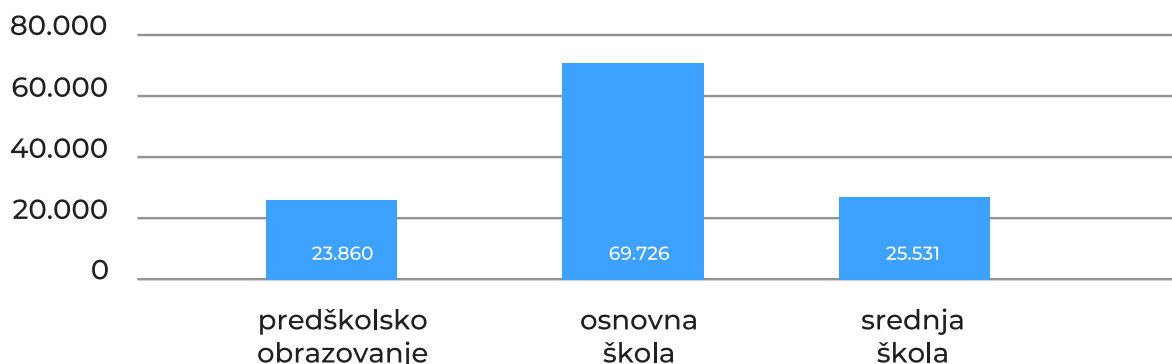
U Crnoj Gori postoji 50 državnih srednjih škola.

Visoko obrazovanje stiče se na univerzitetu ili drugoj ustanovi (fakultet, akademija i dr.). Ustanove mogu biti javne ili privatne, u zavisnosti od njihovog osnivača. Visoko obrazovanje je djelatnost od javnog interesa i sve ustanove moraju imati akreditaciju i licencu, bez obzira na model vlasništva. Univerzitet uživa autonomiju u svom radu i objedinjava obrazovni, naučno-istraživački i umjetnički rad kao jedinstvene dijelove sistema visokog obrazovanja. U Crnoj Gori postoji jedan državni univerzitet, tri privatna univerziteta i tri samostalna fakulteta.

Obrazovanje odraslih obuhvata različite ciljne grupe (osipnici, nezaposleni bez kvalifikacije ili sa kvalifikacijom koju ne traži tržište rada, zaposleni). Odrasli mogu sticati kvalifikaciju nivoa obrazovanja ili stručnu kvalifikaciju, u skladu sa propisima koji uređuju ovu oblast. Obrazovanje odraslih može da se organizuje u školi, specijalizovanoj organizaciji za obrazovanje odraslih, ustanovi za smještaj i brigu lica sa posebnim potrebama, kao i kod drugih pravnih lica koja ispunjavaju propisane uslove i imaju licencu za rad, u skladu sa zakonom. Za odrasle je prilagođen program osnovne škole, a stručne škole koje imaju licencu da sprovedu programe obrazovanja odraslih takođe prilagođavaju realizaciju programa potrebama odraslih.

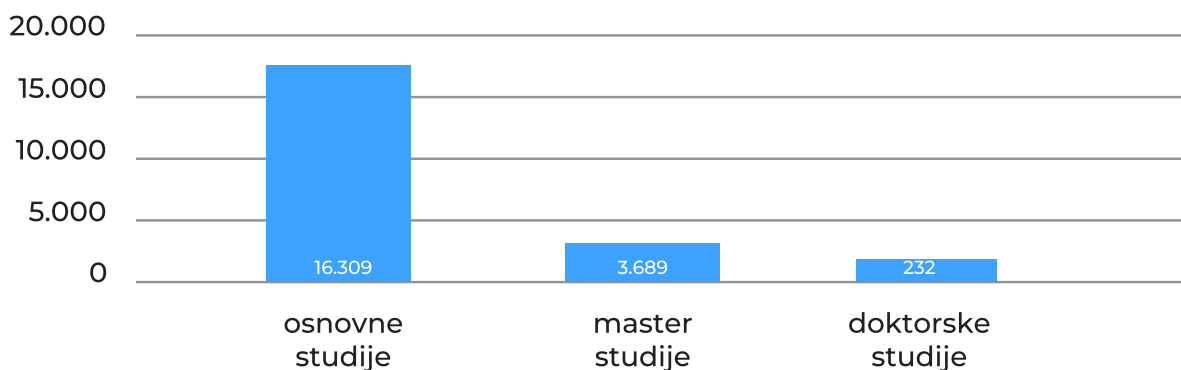
Prema podacima iz MEIS-a za školsku 2023/2024. godinu, 23.860 djece pohađalo je predškolsko obrazovanje, 69.726 učenika/učenica pohađalo je osnovnu školu, dok je u srednjim školama 25.531 učenik.

Grafikon 1: Broj djece koja pohađaju predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje školske 2023/2024. godine

Prema podacima MONSTAT-a, u studijskoj 2023/2024. godini na ustanovama visokog obrazovanja bilo je 16.309 studenata/studentkinja osnovnih studija, 3.689 studenata/studentkinja master studija i 232 studenta/studentkinja doktorskih studija.

Grafikon 2: Broj studenata/studentkinja osnovnih, master i doktorskih studija u studijskoj 2023/2024. godini

O podacima koji se odnose na sistem neformalnog i informalnog učenja biće više govora u daljem toku studije.

ZAKONSKA REGULATIVA I STRATEŠKI DOKUMENTI⁶

OPŠTI ZAKON O OBRAZOVANJU I VASPITANJU

Ovim zakonom uređuju se organizacija i uslovi za obavljanje obrazovnog i vaspitnog rada u oblastima predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, stručnog obrazovanja, vaspitanja i obrazovanja lica sa posebnim obrazovnim potrebama i obrazovanja odraslih.

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju⁷ definiše gdje se može organizovati izvođenje procesa obrazovanja i učenja odraslih, kao i uslove za licenciranje organizatora obrazovanja odraslih.

Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju propisano je da visinu osnivačkog uloga, odnosno potrebna sredstva za realizaciju programa obrazovanja odraslih određuje Ministarstvo, posebnim aktom, na osnovu cijene koštanja obrazovanja i broja polaznika/polaznica za određeni program obrazovanja za koji se traži licenca.

Takođe, ovaj Zakon definiše da ustanovom za obrazovanje odraslih upravlja upravni odbor. Upravni odbor javnih ustanova za obrazovanje odraslih čine jedan predstavnik/predstavnica Ministarstva, odnosno jedan predstavnik/predstavnica opštine za ustanove čiji je osnivač opština, jedan predstavnik/predstavnica zaposlenih i jedan predstavnik/predstavnica socijalnih partnera.

U skladu sa odredbama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju, za direktora/direktorice ustanove - organizatora obrazovanja odraslih može biti izabrano lice koje ima VI ili VII 1 nivo nacionalnog okvira kvalifikacija i pet godina radnog iskustva.

Propisano je i da su organizatori obrazovanja odraslih dužni da dostave podatke o broju polaznika/polaznica i programima obrazovanja u pisanoj, odnosno elektronskoj formi Ministarstvu, u roku od 15 dana od dana realizacije svakog pojedinačnog programa obrazovanja.

ZAKON O STRUČNOM OBRAZOVANJU I GIMNAZIJI

Zakonom o stručnom obrazovanju⁸ i Zakonom o gimnaziji⁹ definišu se procesi i način prilagođavanja nastave odraslim polaznicima, u cilju sticanja diplom stručne škole/gimnazije.

Kao osnovni ciljevi stručnog obrazovanja ističu se obezbjeđivanje sticanja kvalifikacija učenicima/učenicama i odraslima, koje im omogućavaju ravnopravno učešće na tržištu rada; obezbjeđivanje znanja i sposobnosti neophodnih za život i rad, lična interesovanja, profesionalni razvoj ličnosti i za dalje obrazovanje; obezbjeđivanje uslova za proširivanje znanja u okviru zanimanja i razvijanje svijesti o potrebi cjeloživotnog učenja.

6 Prilikom izrade Analize korišćene su zakonske regulative koje su na snazi, kao i izmjene i dopune zakonske regulative koje su upućene Skupštini Crne Gore na donošenje

7 Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju "Službeni list Republike Crne Gore", broj 64/02, 31/05 i 49/07 i „Službeni list Crne Gore“ broj 45/10, 45/11, 36/13, 39/13 i 44/13, 47/17, 59/21, 76/21, 146/21, 3/23 i 84/24

8 Zakon o stručnom obrazovanju "Službeni list Republike Crne Gore", br. 04/02, 49/07, "Službeni list Crne Gore", br. 45/10, 39/13, 47/17 i 145/21

9 Zakon o gimnaziji "Službeni list Republike Crne Gore", br. 64/02, 49/07, "Službeni list Crne Gore", br. 45/10, 39/13 i 145/21

Odrasli mogu sticati kvalifikaciju nivoa obrazovanja koja se potvrđuje diplomom (formalno obrazovanje).

Odraslim polaznicima/polaznicama prilagođava se organizacija obrazovanja radi sticanja diplome stručne škole ili gimnazije, u skladu sa Zakonom o stručnom obrazovanju i Zakonom o gimnaziji. Polaznicima koji su završili određeni obrazovni program, a žele da nastave obrazovanje po drugom obrazovnom programu radi sticanja diplome, priznaju se uspješno završeni predmeti, odnosno moduli koji su zajednički za oba programa, u skladu sa navedenim zakonima.

ZAKON O OBRAZOVANJU ODRASLIH

Zakon o obrazovanju odraslih¹⁰ u Crnoj Gori reguliše obrazovni sistem koji se odnosi na odrasle osobe, odnosno one koji nisu završili osnovno ili srednje obrazovanje ili žele da unaprijede svoje znanje i vještine kroz različite oblike formalnog i neformalnog obrazovanja. Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema Crne Gore koji se temelji na osnovnim andragoškim principima (cjeloživotno učenje, sloboda uključivanja, jednaka dostupnost obrazovanja, izjednačavanje standarda znanja u formalnom i neformalnom obrazovanju).

Odrasli se, po sopstvenom izboru, uključuju u obrazovanje, osposobljavanje ili učenje radi poboljšanja znanja, vještina i kompetencija ili sticanja odgovarajuće kvalifikacije za uspješniji život, rad i lični razvoj.

Obrazovanje odraslih organizuje se u školama, specijalizovanim organizacijama za obrazovanje odraslih, ustanovama za smještaj i brigu o licima s invaliditetom, kao i kod drugih licenciranih organizatora obrazovanja. Polaznici/Polaznice se uključuju u obrazovne programe prema uslovima definisanim tim programima i propisima, čime stiču status polaznika/polaznice obrazovanja.

Uključivanje u programe obrazovanja vrši se putem oglasa koji obavezno sadrži:

- uslove za upis,
- broj polaznika/polaznica prema programu i licenci,
- način izvođenja programa, trajanje i uslove završetka,
- mogućnosti sticanja ključnih vještina, stručnih kvalifikacija ili nivoa obrazovanja,
- visinu školarine, ako obrazovanje nije finansirano iz javnih prihoda.

Odrasli se mogu uključiti u obrazovne programe koji nisu finansirani iz javnih prihoda putem ugovora sa organizatorom obrazovanja. Polaznici imaju pravo na stručno i kvalitetno obrazovanje, a međusobna prava i obaveze uređuju se ugovorom.

Zaposleni polaznici/polaznice imaju pravo na odsustvo sa posla do sedam dana radi obrazovanja, skraćeno radno vrijeme ili drugačiji raspored rada, u zavisnosti od složenosti programa. Prava i obaveze između zaposlenog polaznika/polaznice i poslodavca uređuju se ugovorom.

Poslodavac može za svoje potrebe, radi prilagođavanja tržišnim zahtjevima i promjenama, novim tehnološkim i radnim procesima, organizovati različite oblike osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih. U tom slučaju poslodavac zaposlenom izdaje potvrdu o završenom osposobljavanju i usavršavanju.

Nezaposleni koji se prijave na evidenciju imaju pravo na uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja, koji se organizuju prema potrebama tržišta rada. Programi se fokusiraju na sticanje stručnih kvalifikacija i vještina potrebnih za rad, a realizuju se putem javnog poziva Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Zavod finansira ukupne troškove realizacije programa obrazovanja i osposobljavanja lica iz evidencije nezaposlenih.

¹⁰ Zakon o obrazovanju odraslih "Službeni list Crne Gore", br. 20/11 i 47/17

ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU

Zakonom o visokom obrazovanju uređuju se uslovi obavljanja djelatnosti, vrste studijskih programa, načela organizacije ustanova koje obavljaju ovu djelatnost, prava i obaveze akademskog osoblja i studenata, obezbjeđivanje kvaliteta, finansiranje visokog obrazovanja, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja.

Ovim zakonom definišu se studijski programi koji mogu biti: dodiplomski, postdiplomski, doktorski i interdisciplinarni. Takođe, definišu se mikrokredencijali kao male jedinice učenja studijskog programa, posebnog programa ili samostalne, obima do 15 ECTS, opisane u terminima ishoda učenja koje mogu, a ne moraju da vode sticanju mikrokvalifikacije i male jedinice učenja koje mogu biti jedan ili više nastavnih predmeta, kurs, modul i slično, obima do 15 ECTS. Kada je u pitanju cjeloživotno učenje, ono se definiše kao aktivnost učenja u svim životnim razdobljima sa ciljem unapređivanja znanja, vještina i kompetencija u vezi sa ličnom, građanskom, društvenom perspektivom i/ili perspektivom zaposlenja

Članom 119 regulišu se posebni programi u visokom obrazovanju za potrebe cjeloživotnog učenja. To su programi koji sadrže definisane ishode učenja, radno opterećenje polaznika/polaznica, ECTS kredite i nivo nacionalnog kvalifikacionog okvira. Posebni programi u visokom obrazovanju omogućavaju fleksibilnost i širenje obrazovne ponude kroz posebne programe i kurseve, istovremeno jasno razgraničavajući njihove karakteristike i način realizacije. Posebni programi i kursevi pružaju mogućnost sticanja kvalifikacija ili ECTS kredita, ali nisu uvijek vezani za standardne studijske programe. Programi mogu biti dizajnirani za specifične potrebe tržišta rada, stručno usavršavanje ili individualne obrazovne interese. Posebni programi mogu obuhvatati module studijskih programa, ali se formalno ne tretiraju kao studijski programi. Programi sa sticanjem kvalifikacije podliježu akreditaciji Agencije. Modulima akreditovanim u okviru studijskih programa nije potrebna dodatna akreditacija. Programi bez sticanja kvalifikacije realizuju se u skladu s internim aktima ustanove, što omogućava jednostavniji proces odobravanja i implementacije. Sertifikat se izdaje u Europass formatu, što osigurava međunarodnu prepoznatljivost i povećava mobilnost na međunarodnom nivou. Programi koje donesu nadležni organi mogu se realizovati u licenciranim ustanovama, pod uslovima utvrđenim posebnim zakonima i aktima tih ustanova. Programi bez sticanja kvalifikacije ne zahtijevaju dodatnu akreditaciju, što smanjuje administrativno opterećenje.

ZAKON O NACIONALNIM STRUČNIM KVALIFIKACIJAMA

Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama¹¹ omogućava uspostavljanje veze između formalnog obrazovanja i neformalnog i informalnog učenja, kroz standard zanimanja kao zajednički elemenat obrazovnih programa formalnog obrazovanja (u stručnom obrazovanju) i programa obuke. Program obuke je usaglašen sa dijelom ili modulom obrazovnog programa, ukoliko je osnov za njihovu pripremu isti standard zanimanja. To omogućava licima koja su napustila obrazovanje da steknu sertifikat o nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji za dio (modul) programa koji su uspješno završili. Time se poboljšava njihov položaj na tržištu rada. Prema predlogu novog zakona odraslim polaznicima, koji su uspješno završili provjeru kod Ispitnog centra i stekli nacionalno priznatu stručnu kvalifikaciju, sertifikat o tom može biti uvažen u nastavku obrazovanja i sticanju nivoa obrazovanja.

Cilj izrade Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama je da omogući pojedincima sticanje nacionalno priznate stručne kvalifikacije provjerom, odnosno vrednovanjem ranije stečenih znanja, provjerom nakon završenog programa obrazovanja ili završetkom dijela ili modula programa, ukoliko se taj dio bazira na standardu zanimanja. Standard zanimanja je povezujući elemenat formalnog obrazovanja i neformalnog i informalnog učenja za kvalifikacije nivoa I-V.

¹¹ Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama "Službeni list Crne Gore", br. 80/08, 14/09, 80/10, 18/11, 40/11, 40/16 i 56/18

U skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, stručna kvalifikacija stiče se provjerom u skladu sa ispitnim katalogom, potvrđuju se sertifikatom i omogućava uključivanje na tržište rada. Ispitni katalog donosi Nacionalni savjet za obrazovanje i priprema se na osnovu standarda zanimanja, odnosno standarda kvalifikacije.

Standard provjere definisan je ispitnim katalogom koji sadrži: naziv stručne kvalifikacije, uslove koje treba da ispunjava lice koje stiče stručnu kvalifikaciju, sadržaj provjere, nivo zahtjevnosti, način i mjerila provjeravanja, povezanost sa programom formalnog obrazovanja, kreditne tačke, obrazovni profil i nivo obrazovanja članova ispitne komisije, uslove koje treba da ispunjava organizator provjere i druge podatke od značaja za stručnu kvalifikaciju. Provjeru organizuje Ispitni centar.

Stručne kvalifikacije u oblasti visokog obrazovanja bliže se uređuju posebnim propisom, u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju.

Predlogom Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama propisane su ključne kompetencije i mikrokvalifikacije, koje se dokazuju javnom ispravom - potvrdom o stečenoj ključnoj kompetenciji, odnosno mikrokvalifikaciji. Ključnu kompetenciju i mikrokvalifikaciju može steći lice koje ima najmanje 15 godina života. Zahtjev za provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje ključne kompetencije i mikrokvalifikacije podnosi se organizatoru obrazovanja, odnosno ustanovi visokog obrazovanja. Provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje ključne kompetencije i mikrokvalifikacije vrši komisija koju obrazuje organizator obrazovanja..

Komisiju za provjeru znanja za ključnu kompetenciju čine ispitivači licencirani u skladu sa zakonom, dok komisiju za provjeru znanja za mikrokvalifikaciju čine ispitivači koji ispunjavaju uslove u skladu s programom obrazovanja od kojih dva člana/članice određuje organizator obrazovanja i jednog člana/članicu određuje Centar za stručno obrazovanje.

ZAKON O NACIONALNOM OKVIRU KVALIFIKACIJA

Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija¹² predstavlja instrument kojim se uređuje sistem kvalifikacija u Crnoj Gori. Okvir kvalifikacija je instrument za razvrstavanje kvalifikacija u skladu sa opisima nivoa, iskazanih kroz znanje, vještine i kompetencije, koji treba da poveže i uskladi pojedine podsisteme kvalifikacija i poboljša preglednost, dostupnost, napredovanje i kvalitet kvalifikacija, u skladu sa potrebama nastavka obrazovanja, tržišta rada i društva u cjelini.

Kvalifikacije su razvrstane u osam nivoa kvalifikacija, sa podnivoima na nivoima I, IV i VII. Opisi nivoa sadrže tri kategorije: znanja, vještine i kompetencije. Svaka kvalifikacija koja se svrstava u okvir sadrži ishode učenja koji se opisuju kroz ove tri kategorije opisa. Predlogom Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija utvrđena su četiri tipa kvalifikacija: kvalifikacija nivoa obrazovanja, stručna kvalifikacija, druge kvalifikacije i mikrokvalifikacije. Kvalifikacija nivoa obrazovanja stiče se završetkom javno važećeg obrazovnog, odnosno studijskog programa i dostizanjem potrebnog obima kvalifikacije (formalno obrazovanje). Ova kvalifikacija potvrđuje se diplomom. Stručna kvalifikacija stiče se završetkom dijela javno važećeg obrazovnog, odnosno studijskog programa (modul, kurs), provjerom nakon završetka posebnog programa obrazovanja i direktnom provjerom neformalno i informalno stečenog znanja za dostizanje potrebnog obima kvalifikacije. Stručna kvalifikacija potvrđuje se sertifikatom. Druge kvalifikacije stiču se završetkom posebnih ili drugih programa obrazovanja ili direktnom provjerom ranije stečenih znanja, vještina i kompetencija. Ove kvalifikacije predstavljaju dopunu osnovnoj kvalifikaciji (npr. stručni ispit za rad u prosvjeti) i potvrđuju se sertifikatom, uvjerenjem ili potvrdom. Mikrokvalifikacija se stiče završetkom programa obrazovanja nakon propisane provjere za dostizanje potrebnog obima kvalifikacije i može biti priznata u postupku sticanja stručne kvalifikacije ili kvalifikacije nivoa obrazovanja.

¹² Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija "Službeni list Crne Gore", br. 80/10

Obim kvalifikacije određuje se brojem kredita. Svakoj kvalifikaciji dodjeljuje se odgovarajući broj kredita na određenom nivou. Ukupan broj kredita kvalifikacije dobija se sabiranjem ukupnog broja kredita jedinica kvalifikacija koje čine kvalifikaciju. Jedan kredit Crnogorskog sistema prenosa kredita (CSPK) odnosi se na 25 sati opterećenja za sve strukturne aktivnosti učenja. Krediti su prenosivi. Obim kvalifikacije nivoa obrazovanja određuje se najmanjim brojem od 60 kredita CSPK, što odgovara jednoj školskoj, odnosno studijskoj godini (u formalnom obrazovanju).

STRATEGIJA REFORME OBRAZOVANJA ZA PERIOD 2025 – 2035. GODINE

Strategija obrazovanja odraslih rađena je na period 2015-2025. godina. S obzirom na to da u prethodnom periodu nije bilo redovnog izvještavanja o aktivnostima koje su realizovane iz Strategije, novom Strategijom reforme obrazovanja za period 2025 – 2035. godine predviđeni su ciljevi iz oblasti obrazovanja odraslih koji se žele ostvariti u narednom periodu.

U okviru Operativnog cilja 1.1 - *Svoj djeci je obezbijeđen pristup obrazovanju, a rezultati ispunjavaju ciljeve održivog razvoja i u skladu su sa prosječnim postignućima država članica EU*, kao jedna od mjera za realizaciju navedna je i mjera 1.1.4 - *Povećanje participacije odraslih u cjeloživotnom učenju i bolja regulacija obrazovanja odraslih*.

Ovaj operativni cilj obuhvata značajno proširenje obuhvata djece i adolescenata sistemom obrazovanja i vaspitanja i odgovara na nalaze u kojima je identifikovano manje učešće djece i mladih u sistemu nego u drugim evropskim zemljama. Posebno su zabrinjavajuće niske stope učešća u ranom i predškolskom obrazovanju, kao i u srednjem obrazovanju, naročito u nekim regionima i kod dječaka. Stoga će postizanje ovog cilja zahtijevati objedinjene napore različitih institucija koje se bave nekim aspektom obrazovanja, ali i rješavanje velikog broja konkretnih problema i zastoja koji onemogućavaju pun obuhvat sistemom obrazovanja i vaspitanja. Dio ovih napora tiče se aktivnosti u okviru Strateškog cilja 4, odnosno proširenja obrazovne infrastrukture.

Ostvarivanje mjere 1.1.4. ostvariće se kroz pripremu i sprovođenje sljedećih ključnih aktivnosti:

- promovisanje cjeloživotnog učenja – podsticanje kulture cjeloživotnog učenja pružanjem kontinuiranih obrazovnih mogućnosti za mlade ljude i odrasle, uključujući radionice za razvoj vještina i onlajn kurseve koji odgovaraju njihovim različitim potrebama i interesovanjima;
- bolja dostupnost podataka i snažnije uvezivanje sa Zavodom za zapošljavanje, u cilju praćenja potreba tržišta rada i praćenja (bivših) polaznika/polaznica, partnerstva sa poslodavcima i mapiranje vještina prema potrebama tržišta rada;
- obezbjeđivanje profesionalnog osposobljavanja, bez obzira na godine, unutar samog sistema (fleksibilnost obrazovnih programa i njihova bolja dostupnost).

STRATEGIJA KARIJERNOG VOĐENJA I SAVJETOVANJA ZA PERIOD 2025 – 2030. GODINE

U kontekstu karijernog vođenja i savjetovanja, u toku je izrada Strategije karijernog vođenja i savjetovanja 2025-2030. sa Akcionim planom za 2025-2026. Trenutni sistem karijernog vođenja nije dao zadovoljavajuće rezultate, zbog čega će fokus u narednom periodu biti usvajanje novog modela u okviru narednog strateškog ciklusa koji se odnosi na karijerno vođenje i savjetovanje za period 2025-2030. Novi pristup podrazumijevaće osnivanje Nacionalnog karijernog centra što će omogućiti snažniju koordinaciju, jasniju metodologiju i bolju umreženost sa sistemom zapošljavanja Crne Gore.

Planirane su obuke za oko 800 savjetnika/savjetnica za karijerno vođenje u osnovnim i srednjim školama i na univerzitetima po novom modelu karijernog vođenja i savjetovanja, uz izradu mehanizma praćenja karijernog puta učenika/učenica, studenata i odraslih.

Osnivanjem Nacionalnog karijernog centra će se obezbijediti kvalitetniji pristup radu postojećih školskih karijernih timova i karijernih centara na ustanovama visokog obrazovanja. Cilj uspostavljanja ovog modela je okupljanje profesionalnih karijernih savjetnika i obezbjeđivanje kvalitetne podrške karijernim timovima u obrazovanju. Podrška će se odnositi na obuku karijernih timova i karijernih centara na ustanovama visokog obrazovanja, obezbjeđivanje stručne literature, relevantnih materijala, inovativnih metoda rada i planiranja rada sa korisnicima. Takođe će se kroz ovaj sistem razviti kontinuirana saradnja sa sistemom zapošljavanja u Crnoj Gori.

Karijerno vođenje igra ključnu ulogu u sticanju neformalnog i informalnog učenja. Ono ima značajan uticaj na lični i profesionalni razvoj pojedinaca, podstičući ih da traže i koriste sve mogućnosti za neformalno učenje i napredak. Kroz karijerno vođenje, pojedinci imaju pristup različitim resursima i alatima za učenje koji nisu nužno dio formalnog obrazovanja, kao što su online kursevi, radionice i seminari. Uz pravilno vođenje, ljudi stiču samopouzdanje i motivaciju da nastave sa učenjem i razvojem, što ih podstiče da traže nove prilike za neformalno učenje.

STRATEGIJA RAZVOJA VISOKOG OBRAZOVANJA CRNE GORE ZA PERIOD 2024-2027.

Strategija razvoja visokog obrazovanja Crne Gore za period 2024-2027.¹³ donosi jasne smjernice i ciljeve usklađene sa nacionalnim i međunarodnim politikama i prioritetima. Cilj ovog dokumenta je postavljanje temelja za održivi i progresivni razvoj visokog obrazovanja, prilagođen potrebama modernog društva i globalnih promjena.

Osnovna premisa strategije je razvoj fleksibilnog, inkluzivnog i kvalitetnog sistema visokog obrazovanja koji će biti u funkciji ekonomskog i društvenog rasta Crne Gore. Pored nastavka usklađivanja sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja (EHEA) i Evropskim istraživačkim prostorom (ERA), dokument se fokusira na unapređenje praktične nastave, cjeloživotnog učenja, internacionalizacije i karijernog savjetovanja.

Iako se u tekstu strategije ne spominje eksplicitno validacija neformalnog i učenja, i strateški i operativni ciljevi Strategije su usmjereni na značaj ovog procesa kao jedan od ključnih aspekata za povećanje pristupačnosti i fleksibilnosti visokog obrazovanja.

Strateški ciljevi i preporuke Strategije

Strategija razvoja visokog obrazovanja za period 2024-2027. definiše tri ključna strateška cilja:

1. Unapređenje studijskih programa u skladu s potrebama tržišta rada, adekvatna prepoznatljivost kvalifikacija visokog obrazovanja i modernizacija infrastrukture - podrazumijeva reviziju postojećih kurikuluma i uvođenje novih sadržaja u obrazovne programe kako bi oni reflektovali zahtjeve tržišta rada i društva.
2. Usklađivanje sistema visokog obrazovanja sa standardima Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) i Evropskog istraživačkog prostora (ERA) - uključuje evaluaciju programa, razvoj kompetencija nastavnog osoblja, kontinuiranu modernizaciju nastavnih metoda i uvođenje novih standarda kvaliteta u obrazovanju.
3. Jačanje uloge ustanova visokog obrazovanja na međunarodnom planu - akcenat je na povećanju mobilnosti studenata/studentkinja i osoblja, kreiranju zajedničkih programa sa stranim univerzitetima i većoj integraciji u međunarodne istraživačke mreže. Posebno se ističe potreba za većom vidljivošću crnogorskih univerziteta na globalnom nivou.

Kad govorimo o validaciji neformalnog i informalnog učenja, sa stanovišta strateških ciljeva razvoja visokog obrazovanja u Crnoj Gori, ovaj proces se u potpunosti uklapa u sve navedene ciljeve, posebno kroz prepoznavanje znanja i vještina stečenih van formalnih obrazovnih okvira.

¹³ <https://www.gov.me/clanak/strategija-visokog-obrazovanja>

Unapređenje praktične nastave

Strategija 2024-2027. prepoznaje praktičnu nastavu kao ključni element za povećanje zapošljivosti diplomiranih studenata/studentkinja, uz dodatni naglasak na priznavanje relevantnog neformalnog učenja.

Predložene mjere uključuju:

- razvoj i implementaciju kurikuluma koji se oslanjaju na ishode učenja relevantne za tržište rada,
- usku saradnju između obrazovnih institucija i privrede kako bi se obezbijedila kvalitetna praksa za studente,
- kreiranje nacionalnog okvira za evaluaciju i monitoring praktične nastave, uz uključivanje neformalnog i informalnog učenja kroz sistem validacije.

Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih

Strategija razvoja visokog obrazovanja stavlja snažan akcenat na razvoj fleksibilnih modela cjeloživotnog učenja kako bi se obezbijedile mogućnosti za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju mladih i odraslih. Validacija neformalnog učenja prepoznata je kao ključni alat za povećanje pristupa obrazovanju i priznavanje prethodno stečenih vještina. Među predloženim mjerama su:

- uvođenje novih programa cjeloživotnog učenja, prilagođenih potrebama savremenog društva,
- nazivjanje procedura za priznavanje neformalnog učenja i integraciju ovih procedura u postojeće obrazovne programe, što zapravo obuhvata proces validacije neformalnog i informalnog učenja,
- unapređenje uloge karijernih centara u promovisanju cjeloživotnog učenja i validacije stečenih vještina.

Ustanove visokog obrazovanja imaju mogućnost da realizuju programe cjeloživotnog učenja kao organizatori obrazovanja odraslih, u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju. Programe cjeloživotnog visokog obrazovanja akredituje Agencija za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja.

Kad su u pitanju programi cjeloživotnog učenja koji se realizuju na visokoškolskim ustanovama, Agencija za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja Crne Gore akreditovala je ukupno četiri specijalizovana programa cjeloživotnog obrazovanja¹⁴ - dva na Univerzitetu Crne Gore i dva programa na Univerzitetu Donja Gorica. Pored toga Univerzitet Donja Gorica realizuje ukupno sedam programa, uključujući pet u organizaciji Centra za strane jezike. Univerzitet Mediteran takođe realizuje sedam sličnih programa, Fakultet za crnogorski jezik i književnost jedan program, a Fakultet za biznis i turizam u Budvi jedan program.

Internacionalizacija

Internacionalizacija ostaje ključni prioritet za Crnu Goru u periodu 2024-2027. Validacija neformalnog učenja takođe ima značajnu ulogu u povećanju mobilnosti studenata/studentkinja i nastavnog osoblja jer omogućava prepoznavanje prethodnog iskustva stečenog u različitim obrazovnim i profesionalnim kontekstima. Strateški ciljevi u ovoj oblasti uključuju:

¹⁴ <https://akokvo.me/odluke/>

- povećanje mobilnosti studenata/studentkinja i nastavnog osoblja kroz aktivno učešće u ERASMUS+ programu i sličnim inicijativama,
- razvoj zajedničkih programa sa međunarodnim univerzitetima koji integrišu validaciju prethodno stečenog znanja,
- promovisanje Crne Gore kao destinacije za međunarodne student/studentkinje kroz jačanje infrastrukture i administrativne podrške.

Karijerno savjetovanje i povezivanje sa tržištem rada

Strategija prepoznaje značaj karijernog savjetovanja kao sredstva za smanjenje nezaposlenosti i bolje usklađivanje obrazovanja sa tržištem rada. Validacija neformalnog učenja može dodatno osnažiti ovu oblast kroz priznavanje iskustava stečenih radom i neformalnim obrazovanjem. Preporučuju se:

- jačanje kapaciteta karijernih centara na univerzitetima, uključujući usluge validacije prethodnih iskustava,
- razvoj alata za praćenje zapošljivosti diplomiranih studenata i uključivanje validacije neformalnog učenja u ove procese.

Strategija razvoja visokog obrazovanja naglašava uloge centara za karijerno vođenje i savjetovanje, ne samo na univerzitetima, jer oni imaju ključnu ulogu u promociji cjeloživotnog učenja na svim nivoima obrazovanja. Pritom je važno da karijerni centri ostvaruju saradnju sa institucijama i organizacijama poput agencija za zapošljavanje, udruženjima poslodavaca, institucijama koji se bave podsticanjem preduzetništva, olakšavanjem pristupa tržištu rada, razvojem ličnih vještina itd.

Strategija razvoja visokog obrazovanja Crne Gore za period 2024-2027. predstavlja sveobuhvatan plan koji ima za cilj podizanje kvaliteta obrazovnog sistema, povećanje mobilnosti i zapošljivosti, te unapređenje praktične i cjeloživotne edukacije. Validacija neformalnog i informalnog učenja zauzima centralno mjesto u ovom procesu, jer doprinosi povećanju pristupa obrazovanju, prepoznavanju stečenih kompetencija i jačanju veze između obrazovanja i tržišta rada. Njena uspješna implementacija zahtijeva koordinisanu saradnju između obrazovnih institucija, privrede i državnih tijela, čime će se osigurati njen doprinos društvenom i ekonomskom razvoju Crne Gore.

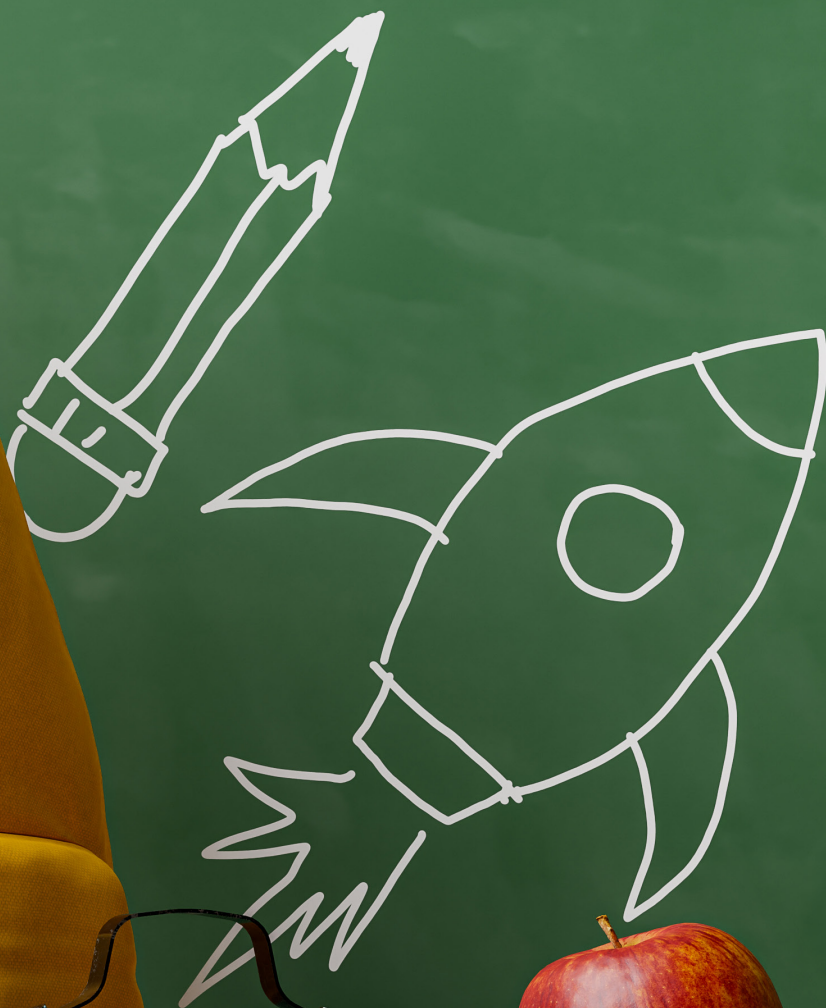
REFORMSKA AGENDA CRNE GORE 2024-2027

Imajući u vidu trenutnu situaciju i izazove u kontekstu ekonomskog razvoja, povezanih sa potrebom da se ubrzaju ključne reforme u procesu pristupanja Evropskoj uniji, opšti cilj Reformske agende Crne Gore¹⁵ je da se iskoriste podsticaji Evropske unije dostupni kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, radi sprovođenja ključnih reformskih mjera u oblastima od strateškog značaja za ubrzanje ekonomskog rasta i konvergencije sa zemljama Evropske unije.

Kako bi ostvario ambiciozni cilj u pogledu ekonomskog rasta, Vlada Crne Gore prepoznala je i odredila reformske mjere koje se odnose na četiri ključne oblasti politika. Jedna od reformi u okviru Agende je i rješavanje neusklađenosti na tržištu rada kroz cjeloživotno učenje i povećavanje zapošljivosti diplomaca kroz praktičan rad, uključujući poslove u zelenoj i digitalnoj ekonomiji. Korak za realizaciju ove reforme je usavršavanje i prekvalifikacija radne snage - najmanje 7% odraslih, uzrasta 25-64 (od čega okvirno 50% žena) učestvovalo je u ovakvoj vrsti obrazovanja tokom prethodnih 12 mjeseci. Kako bi postala dio jedinstvenog tržišta znanja i vještina EU, neophodno je da Crna Gora razvije mjere prekvalifikacije i usklađivanja sa tržištem rada, uz posebnu pažnju posvećenu dvostrukoj tranziciji. Sprovođenjem aktivnosti u okviru ovog koraka obezbijediće se uslovi za stvaranje radne snage koja posjeduje znanja i vještine za obavljanje poslova koji se u

15 file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Reformska-agenda-Crne-Gore-2024-2027-jednostrano%20(1).pdf

značajnoj mjeri oslanjaju na zelenu i digitalnu ekonomiju i poboljšati kvalitet i relevantnost programa obrazovanja odraslih kako bi se povećao udio odraslog stanovništva u procesima cjeloživotnog učenja. Na osnovu sprovedene analize sistema obrazovanja odraslih, kao i analize usklađenosti obrazovne ponude iz ove oblasti i potreba za znanjima i vještinama, planirana je izrada i revidiranje programa obrazovanja odraslih u okviru sektora koji uključuju zelenu i digitalnu ekonomiju, kao i drugih sektora, u skladu sa potrebama tržišta rada. Cilj je revidiranje najmanje 30 programa obrazovanja odraslih za kojima se bude pokazala najveća potreba na tržištu rada, a biće razvijeno najmanje 10 programa obrazovanja odraslih kojima se promoviraju poslovi u zelenoj i digitalnoj ekonomiji. Pružiće se podrška ustanovama za obrazovanje odraslih u cilju povezivanja sa privredom i poslodavcima kroz razvoj komunikacione strategije i omogućiti se sticanje nacionalnih stručnih kvalifikacija u saradnji sa Ispitnim centrom. Kampanje kojima se podstiče učenje odraslih za fokus će imati zelenu i digitalnu ekonomiju, uvažavajući mjere iz Nacionalne strategije održivog razvoja, Nacionalnog programa zaštite životne sredine, lokalnih planova zaštite životne sredine, strategija i planova i programa koji se donose, odnosno koji su doneseni prema posebnim propisima u pojedinim oblastima i za pojedine segmente životne sredine. Za realizaciju je nadležno Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija u partnerstvu sa Centrom za stručno obrazovanje i Ispitnim centrom Crne Gore. Aktivnosti će biti realizovane u periodu 2025-2027. godine.

NADLEŽNE INSTITUCIJE I RADNA TIJELA

MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija vrši poslove uprave koji se, u oblasti prosvjete, odnose na: kreiranje, uspostavljanje i razvoj obrazovno-vaspitnog sistema; uslove za osnivanje, rad i licenciranje ustanova u oblasti obrazovanja; organizaciju rada obrazovno-vaspitnih ustanova; normative i standarde za finansiranje ustanova obrazovanja i vaspitanja; dopunsku nastavu djeci crnogorskih državljana koji se nalaze na privremenom radu u inostranstvu; mobilnost studenata/studentkinja i akademskog osoblja i međunarodnu saradnju u oblasti obrazovanja; priznavanje inostranih obrazovnih isprava o završenom osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju; donošenje, odnosno odobravanje obrazovnih programa za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje, srednje opšte obrazovanje, stručno obrazovanje, vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama i obrazovanje odraslih; upisnu politiku na javnim ustanovama visokog obrazovanja; obrazovanje komisije za praćenje maturalnog, odnosno stručnog ispita; izbor direktora/direktorica u javnim ustanovama predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja; imenovanje članova/članica školskih i upravnih odbora u javnim ustanovama obrazovanja i vaspitanja; donošenje normativa o profilu i obrazovanju nastavnika, stručnih saradnika/saradnica i saradnika/saradnica u nastavi u osnovnoj i srednjoj školi; utvrđivanje liste nastavnika/nastavnica koji nemaju normu časova za školsku godinu; raspored nastavnika/nastavnica koji nemaju normu časova za školsku godinu; donošenje programa privatno-javnog partnerstva za oblast obrazovanja; opremu, smještaj i ishranu učenika/učenica i studenata/studentkinja; normative troškova rada obrazovno-vaspitnih ustanova; davanje saglasnosti na visinu participacije za pokriće troškova obrazovanja u javnim ustanovama; utvrđivanje visine naknade za vanredne učenike/učence; normative vannastavnog osoblja u obrazovno-vaspitnim ustanovama; davanje saglasnosti na opšta akta javnih ustanova iz oblasti obrazovanja; pripremu predloga propisa iz oblasti prosvjete; izdavanje udžbenika i udžbeničke literature; nadzor nad zakonitošću rada ustanova u oblasti obrazovanja; ostvarivanje prosvjetno-kulturne djelatnosti pripadnika/pripadnica manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koji žive u Crnoj Gori; razvoj i implementaciju Nacionalnog okvira kvalifikacija i usklađenost sa Evropskim kvalifikacionim okvirom; planiranje i programiranje, ostvarivanje i usklađivanje međunarodne prosvjetne saradnje Crne Gore sa drugim državama, regionalnim zajednicama i međunarodnim organizacijama; edukaciju i stručno usavršavanje stranaca u Crnoj Gori i crnogorskih državljana u inostranstvu, posebno mladih i talentovanih učenika/učenica i studenata; prikupljanje, obradu i distribuciju predloga i odgovarajućih podataka, informacija i programa u oblastima međunarodne prosvjetne saradnje.

ULOGA MINISTARSTVA PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

U skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama način i postupak provjere znanja, vještina i kompetencija u postupku sticanja stručne kvalifikacije, mikrokvalifikacije, odnosno ključne kompetencije, kao i sastav, način rada i druga pitanja od značaja za rad komisije propisuje Ministarstvo. Takođe, Ministarstvo na predlog Ispitnog centra izdaje licencu za rad ispitivača.

Ministarstvo, pored Centra za stručno obrazovanje i ustanova visokog obrazovanja informiše i savjetuje lica o mogućnostima, uslovima, načinu i postupku sticanja stručne kvalifikacije, odnosno mikrokvalifikacije, kao i o priznavanju inostranih sertifikata, odnosno potvrda. Ono je nadležno i za izdavanje licenci organizatorima obrazovanja odraslih. Ministarstvo propisuje izgled i sadržaj sertifikata koji kandidat/kandidatkinja dobija kada uspješno završi ispit za sticanje stručne kvalifikacije, mikrokvalifikacije, odnosno ključne kompetencije.

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Zavod za školstvo vrši poslove koji se odnose na: utvrđivanje i obezbjeđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama i obavljanje razvojnih, savjetodavnih, istraživačkih i stručnih poslova iz oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, stručnog obrazovanja, obrazovanja i vaspitanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama, obrazovanja odraslih i vaspitanja u domovima učenika/učenica i utvrđivanja kvaliteta realizacije standarda obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama; unapređivanje obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama; praćenje, analizu i razvoj obrazovnog sistema; pripremu standarda za udžbenike i priručnike za predškolsko, osnovno, srednje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama; stručne poslove u pripremi obrazovnih programa, kataloga i standarda znanja; organizovanje stručnog usavršavanja nastavnika/nastavnica i direktora/direktorica; predlaganje mjera za razvoj pojedinih nivoa obrazovanja, novih nastavnih tehnologija i njihove primjene; poslove organizacije međunarodne saradnje iz nadležnosti ovog organa; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

ULOGA ZAVODA ZA ŠKOLSTVO U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

Zavod za školstvo ima ključnu ulogu u pisanju opšteobrazovnih modula. Zavod priprema programe opšteobrazovnih modula za srednje stručno obrazovanje, osiguravajući da su oni u skladu sa nacionalnim obrazovnim standardima i potrebama tržišta rada.

CENTAR ZA STRUČNO OBRAZOVANJE

Centar za stručno obrazovanje je osnovan sa ciljem obavljanja razvojnih, savjetodavnih, istraživačkih, stručnih poslova i utvrđivanja i obezbjeđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada iz oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Prvim osnivačkim aktom Centar je osnovan na bazi socijalnog partnerstva. Osnivači su bili Vlada Crne Gore, Privredna komora Crne Gore, Sindikat i Zavod za zapošljavanje. Na ovaj način se željela ostvariti bolja saradnja privrede i obrazovanja i na bazi partnerskih odnosa unapređivati stručno obrazovanje. Osnivači su imali određeni procentualni iznos u osnivačkoj ulozi, na osnovu čega je trebalo vršiti finansiranje aktivnosti Centra. Zbog neispunjavanja preuzetih obaveza socijalnih partnera, a zbog važnosti postojanja ustanove, Vlada Crne Gore je sama preuzela vođenje i finansiranje Centra.

Kako postoji uska povezanost formalnog i neformalnog obrazovanja, Centar na osnovu svojih nadležnosti, predstavlja najznačajniju ustanovu u oblasti praćenja, razvoja, implementacije, podrške i evaluacije sistema kvalifikacija, kako sa aspekta formalnog obrazovanja koje se ostvaruje po javno važećem obrazovnom programu ili dijelu tog programa (modul, jedinica učenja i sl.), na osnovu kojeg se stiče nivo obrazovanja, odnosno jedna ili više stručnih kvalifikacija, tako i sa aspekta neformalnog obrazovanja, odnosno učenja, koje se ostvaruje kroz organizovane i planirane ciljeve i podršku, radi sticanja i unaprjeđivanja znanja, vještina i kompetencija, koje se mogu provjeravati i dokazivati u postupku sticanja nacionalne stručne kvalifikacije, odnosno ključne kompetencije

i mikrokvalifikacije. Centar je ustanova koja treba kroz istraživački rad da sagleda sve trendove na tržištu rada, sistemske pretpostavke obrazovanja mladih i odraslih, pozitivne prakse razvijenih zemalja i da radi na unapređenju sistema stručnog obrazovanja kroz predlaganje mjera nadležnim institucijama ili kroz savjetovani rad sa ustanovama koje realizuju obrazovanje.

ULOGA CENTRA ZA STRUČNO OBRAZOVANJE U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

U skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama Centar za stručno obrazovanje vrši priznavanje inostranih sertifikata, odnosno potvrda, ako međunarodnim ugovorom nije drukčije uređeno. Centar donosi rješenje o priznavanju inostranog sertifikata, odnosno potvrde, na predlog komisije koju obrazuje. Takođe, CSO pored Ministarstva i ustanova visokog obrazovanja, informiše i savjetuje lice o mogućnostima, uslovima, načinu i postupku sticanja stručne kvalifikacije, odnosno mikrokvalifikacije, kao i o priznavanju inostranih sertifikata, odnosno potvrda.

U skladu sa Pravilnikom o procedurama razvijanja kvalifikacija od prvog do petog nivoa kvalifikacija, inicijativu za razvijanje kvalifikacije može da podnese sektorska komisija koju obrazuje Savjet za kvalifikacije, Centar za stručno obrazovanje, odnosno Zavod za školstvo. Za razvijanje kvalifikacije Centar za stručno obrazovanje, odnosno Zavod za školstvo obrazuju komisiju za pripremu standarda zanimanja, obrazovnog ili drugog standarda.

ISPITNI CENTAR

Ispitni centar bavi se eksternom provjerom postignutog standarda znanja i vještina učenika/učenica, odnosno polaznika/polaznica.

Ispitni centar priprema i utvrđuje metodologiju za sprovođenje eksterne provjere znanja učenika/učenica, odnosno polaznika/polaznica, u skladu sa zakonom; izrađuje i formira bazu testova i drugih ispitnih materijala; priprema i izvodi pilot testiranje; izrađuje i štampa ispitne materijale, brošure, uputstva i dr; vodi odgovarajuće evidencije koje se odnose na eksternu provjeru znanja; analizira, obrađuje i objavljuje rezultate eksterne provjere znanja, organizuje savjetodavni rad sa školama u cilju pružanja stručne pomoći za kvalitetnije sprovođenje eksterne provjere znanja; organizuje seminare, savjetovanja, predavanja i dr, koji su od značaja za sprovođenje i unapređenje eksterne provjere znanja; priprema i organizuje državno takmičenje učenika/učenica osnovnih i srednjih škola, aktivno učestvuje i sprovodi projekte čiji je cilj međunarodna uporedivost obrazovnih sistema.

ULOGA ISPITNOG CENTRA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

Ispitni centar realizuje Program osposobljavanja za ispitivača u postupku sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija, u skladu sa Pravilnikom o Programu osposobljavanja za ispitivača¹⁶. Na osnovu javnog poziva, koji se objavljuje u dnevnom listu i na sajtu Ispitnog centra, apliciraju kandidati/kandidatkinje zainteresovani/zainteresovane za uključivanje u program obuke. Uz prijavu svaki kandidat/kandidatkinja obavezno prilaže dokaz da ispunjava uslove za uključivanje u program. Kandidat/Kandidatkinja koji se uključuje u Program osposobljavanja za licenciranog ispitivača treba da ima odgovarajući obrazovni profil i nivo obrazovanja propisan ispitnim katalogom za navedenu stručnu kvalifikaciju i najmanje pet godina radnog iskustva na odgovarajućim poslovima u području rada (istog ili višeg nivoa zahtjevnosti od zanimanja za koje se stiče stručna kvalifikacija).

¹⁶ Pravilnik o Programu osposobljavanja za ispitivača "Službeni list Crne Gore", br. 56/10

Nakon obuke, tj. upoznavanja sa sadržajem navedenih oblasti programa osposobljavanja, vrši se provjera znanja kandidata/kandidatkinja za ispitivače. Provjera znanja kandidata/kandidatkinja za ispitivača obuhvata pisanu provjeru i praktični dio. Pisanim putem provjerava se obim poznavanja Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, poznavanje instrumenata provjere i načina neposredne provjere. Praktična provjera obuhvata: vrednovanje portfolija, uz upotrebu odgovarajuće priložne dokumentacije (obrazaca); izbor i pripremu zadataka za provjeru; izbor simuliranih radnih situacija, odnosno neposredne provjere za pojedine poslove, znanja, vještine i kompetencije iz ispitnog kataloga za određenu stručnu kvalifikaciju.

Kandidatu/Kandidatkinji za ispitivača koji/koja je sa uspjehom završio/završila Program za osposobljavanje ispitivača izdaje se potvrda o uspješno završenom Programu, koja je osnov za dobijanje licence za ispitivača od nadležnog ministarstva. Takođe, Ispitni centar može da uvaži relevantne dokaze o poznavanju pojedinih djelova programa osposobljavanja, a što se uređuje posebnim uputstvom Ispitnog centra. Dokazi o tome se sakupljaju u portfoliju kandidata/kandidatkinja za ispitivača o njegovim formalno i neformalno stečenim znanjima.

Jedan kandidat/kandidatkinja može steći više licenci za ispitivača za više stručnih kvalifikacija u svom području rada. Ukoliko je kandidat/kandidatkinja za ispitivača već završio program osposobljavanja za ispitivača za jednu stručnu kvalifikaciju (odnosno stekao licencu za ispitivača za tu stručnu kvalifikaciju), on završava samo dio programa osposobljavanja koji se odnosi na konkretnu stručnu kvalifikaciju.

U skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje stručne kvalifikacije vrši ispitna komisija, koju obrazuje Ispitni centar od licenciranih ispitivača sa liste ispitivača. Kandidatu/Kandidatkinji koji je uspješno završio ispit za sticanje stručne kvalifikacije Ispitni centar izdaje sertifikat.

AGENCIJA ZA KONTROLU I OBEZBJEĐENJE KVALITETA VISOKOG OBRAZOVANJA

Agencija za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja je vodeće državno tijelo za eksterno obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja. Osnovna dužnost Agencije je da upravlja procesom evaluacije i sertifikacije ustanova visokog obrazovanja i studijskih programa u skladu sa Evropskim standardima i smjernicama za obezbjeđenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja - ESG.

Kontrolu kvaliteta Agencija vrši kroz eksternu evaluaciju, i to postupcima akreditacije studijskih programa, reakreditacijom ustanova visokog obrazovanja i akreditacijom programa cjeloživotnog učenja. Takođe, Agencija vrši periodične kontrole tokom akreditacionog, odnosno reakreditacionog perioda na zahtjev Ministarstva ili ustanove. Standardi i kriterijumi za postupke evaluacije se zasnivaju na Evropskim standardima i smjernicama. U tom smislu, Agencija teži potpunoj primjeni ESG-a u postupcima eksterne evaluacije i u svom radu.

Agencija teži da svoj rad dosljedno uskladi sa Evropskim standardima i smjernicama za obezbjeđenje kvaliteta. Ta primjena se ogleda prioritarno kroz strateški pristup u razvoju visokog obrazovanja i njegov zakonski okvir. Na putu ispunjavanja evropskih standarda Agencija jača svoje kapacitete, dajući poseban značaj ulozi stejkholdera sistema visokog obrazovanja. Bolja usaglašenost sa ESG-om znači veći kredibilitet sistema i ispunjavanje preduslova za članstvo u Evropskoj agenciji za obezbjeđenje kvaliteta (ENQA) i registrovanje u Evropskom registru obezbjeđenja kvaliteta visokog obrazovanja (EQAR). Tim članstvom, odnosno registrovanjem crnogorska Agencija ubrzava procese mobilnosti, internacionalizacije i prepoznavanja crnogorskih diploma. Istraživanjem u oblasti politika obezbjeđenja kvaliteta i uopšte visokog obrazovanja, Agencija utiče na unapređenje sistema.

ULOGA AGENCIJE ZA KONTROLU I OBEZBJEĐENJE KVALITETA VISOKOG OBRAZOVANJA U VALIDACIJI NEFORMALNOG I INFORMALNOG UČENJA

Zakonom o visokom obrazovanju propisano je da ustanove mogu realizovati posebne programe i kurseve bazirane na mikrokredencijalima u oblasti visokog obrazovanja radi sticanja stručne kvalifikacije ili dijela stručne kvalifikacije, druge kvalifikacije, odnosno bez sticanja kvalifikacije, uz mogućnost sticanja ECTS kredita, u skladu sa zakonom i posebnim propisima ustanove. Posebni program može biti i modul studijskog programa, ali se ne smatra studijskim programom. Posebne programe, na osnovu kojih se stiče stručna kvalifikacija akredituje Agencija, osim modula koji su akreditovani u okviru akreditacije studijskog programa. Provjera znanja, vještina i kompetencija lica koja završe posebne programe vrši se u skladu sa posebnim aktom ustanove.

NACIONALNI SAVJET ZA OBRAZOVANJE

Radi odlučivanja o stručnim pitanjima i za stručnu pomoć u postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti obrazovanja i vaspitanja Vlada osniva Nacionalni savjet. Nacionalni savjet se bira na period od četiri godine.

Nacionalni savjet obrazuje stalna i privremena radna tijela. Stalna radna tijela su Odbor za opšte obrazovanje, Odbor za stručno obrazovanje i Odbor za obrazovanje odraslih. Privremena radna tijela su komisije, ekspertske grupe i druga radna tijela. Administrativno-tehničke poslove za potrebe Nacionalnog savjeta obavlja Ministarstvo.

Nadležnosti Nacionalnog savjeta za obrazovanje, kada je u pitanju obrazovanje odraslih, su sljedeće:

1. Donosi:

- prilagođene obrazovne programe za obrazovanje odraslih,
- spitne kataloge za provjeru nacionalnih stručnih kvalifikacija,
- uputstvo za prilagođavanje obrazovnog programa za sticanje nivoa obrazovanja odraslih.

2. Utvrđuje:

- punovažnost i jednaku vrijednost obrazovnih programa privatnih ustanova iz oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg i stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih sa odgovarajućim javno važećim obrazovnim programima,
- jednako vrijedni obrazovni standard u obrazovnim područjima (struke) i u obrazovnim programima organizatora obrazovanja.

3. Predlaže:

- posebne programe osposobljavanja, prekvalifikacije, dokvalifikacije, usavršavanja i specijalizacije zaposlenih i nezaposlenih lica.

4. Daje mišljenje o:

- kompatibilnosti obrazovnog sistema sa obrazovnim sistemima u razvijenim demokratskim zemljama,
- stanju i razvoju obrazovanja i vaspitanja¹⁷.

¹⁷ Opšti zakona o obrazovanju i vaspitanju „Službeni list RCG”, br. 64/02, 31/05 i 49/07 i “Službeni list Crne Gore”, br. 45/10, 45/11, 36/13, 39/13, 47/17, 59/21, 76/21, 146/21, 3/23 i 84/24

SAVJET ZA KVALIFIKACIJE

Radi unapređivanja sistema kvalifikacija, odobravanja i svrstavanja kvalifikacija u Okvir kvalifikacija, Vlada Crne Gore osniva Savjet za kvalifikacije. Savjet za kvalifikacije donio je: Smjernice o radu sektorskih komisija, Smjernice za razvoj kvalifikacija (nivoi I-V), Metodologiju dodjeljivanja koda kvalifikaciji i Metodologiju svrstavanja kvalifikacija u Nacionalni okvir kvalifikacija. Takođe, Nacionalni savjet za obrazovanje donio je u martu 2012. godine Metodologiju za modularizaciju i kreditno vrednovanje obrazovnih programa u stručnom obrazovanju. Donošenjem ovih dokumenata stvoreni su uslovi za razvijanje kvalifikacija u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija.

Savjet za kvalifikacije usvaja standard kvalifikacije, svrstavajući ga u odgovarajući okvir kvalifikacija za sektor, dodjeljujući mu kod. Kvalifikacija se određuje kodom kvalifikacije koji ima jedanaest karaktera i koji upućuje na sektor, podsektor, oblast, podoblast, odnosno kvalifikaciju, tip i nivo kvalifikacije. Na taj način kvalifikacija za koju je standard kvalifikacije urađen postaje dio Nacionalnog okvira kvalifikacija.

Savjet za kvalifikacije ima 15 radnih tijela (sektorskih komisija). U skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija sektorske komisije:

- analiziraju stanje i tendencije na tržištu rada,
- predlažu kvalifikacije za sektor od prvog do osmog nivoa obrazovanja,
- analiziraju postojeće kvalifikacije,
- identifikuju, odnosno definišu potrebe za svim tipovima kvalifikacija, u skladu sa potrebama tržišta rada i društva u cjelini,
- razmatraju predloge za uvođenje novih kvalifikacija,
- predlažu prioritete u razvoju novih i izmjene, odnosno dopune postojećih kvalifikacija,
- daju osnovni profil/opis kvalifikacije,
- daju mišljenje o usklađenosti standarda zanimanja i ispitnog kataloga,
- promovišu sektor kvalifikacija i mogućnosti zapošljavanja u tom sektoru,
- vrše druge poslove, u skladu sa aktom o obrazovanju.

SAVJET ZA VISOKO OBRAZOVANJE

Savjet za visoko obrazovanje imenuje i razrješava Skupština Crne Gore. Savjet ima sedam članova koji se imenuju na period od četiri godine. Članovi Savjeta se imenuju iz reda akademskog osoblja iz različitih naučnih oblasti visokog obrazovanja, nauke i umjetnosti, iz reda studenata i oblasti privrede, društvenih djelatnosti i drugih relevantnih oblasti, na osnovu javnog poziva.

Savjet analizira stanje i dostignuća u visokom obrazovanju i daje stručne prijedloge Ministarstvu i Vladi Crne Gore; propisuje uslove i kriterijume za izbor u akademska zvanja; daje mišljenje o akademskim zvanjima lica koja nisu birana u skladu sa uslovima i kriterijumima za izbor u akademska zvanja Crne Gore; daje mišljenje na predlog strategije razvoja visokog obrazovanja; daje mišljenje na propise iz oblasti visokog obrazovanja; daje mišljenje o uporedivosti inostranog obrazovnog, odnosno studijskog programa sa istim ili sličnim obrazovnim, odnosno studijskim programom u Crnoj Gori u postupku priznavanja inostrane obrazovne isprave radi zapošljavanja, u skladu sa posebnim zakonom; sarađuje sa ustanovama visokog obrazovanja u obezbjeđivanju i unapređivanju kvaliteta; vrši i druge poslove propisane zakonom¹⁸.

¹⁸ Zakon o visokom obrazovanju "Službeni list Crne Gore" br. 44/14, 52/14, 47/2015, 40/16, 42/17, 71/17, 55/18, 3/19, 17/19, 47/19, 72/19, 74/20, 104/21, 86/22 i 125/23

TIPOVI KVALIFIKACIJA U CRNOJ GORI I NAČIN NJIHOVOG STICANJA

Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija propisana su tri tipa kvalifikacija i to: kvalifikacija nivoa obrazovanja, stručna kvalifikacija i druge kvalifikacije. Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija predviđen je još jedan tip kvalifikacija - mikrokvalifikacije, a Predlogom Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama definisane su ključne kompetencije. Vrednovanjem neformalnog i informalnog učenja zadovoljavaju se potrebe mladih i odraslih i tržišta rada, ali i podržava primjena principa cjeloživotnog učenja.

U skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, nacionalna stručna kvalifikacija je zvanično priznata kvalifikacija. Nacionalna stručna kvalifikacija do nivoa visokog obrazovanja zasnovana je na standardu kvalifikacije i standardu zanimanja, a stručna kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja zasnovana je na posebnom programu usavršavanja. Ova kvalifikacija stiče se:

- provjerom nakon posebnih programa obrazovanja i osposobljavanja,
- direktnom provjerom ranije (prethodno) stečenih znanja, vještina i kompetencija, bez obzira na način njihovog sticanja,
- završetkom dijela ili modula programa.

Primarni cilj uspostavljanja sistema stručnih kvalifikacija koje se potvrđuju sertifikatom (sertifikovanje kvalifikacija) je razviti i sprovesti postupak provjere radi priznavanja ranije stečenog znanja i učenja u skladu sa nacionalno utvrđenim standardima zanimanja. Rezultat sertifikovanja kvalifikacija je sertifikat – javno važeća isprava kojom se dokazuje stručna kvalifikacija na određenom nivou zahtjevnosti, ali ne i nivo obrazovanja. Sertifikat ne zamjenjuje diplomu, tj. ispravu o nivou obrazovanja.

Kvalifikacija nivoa obrazovanja stiče se završetkom javno važećeg obrazovnog, odnosno studijskog programa i dostizanjem potrebnog obima kvalifikacije (formalno obrazovanje). Ova kvalifikacija potvrđuje se diplomom. Kvalifikacija nivoa obrazovanja koja se stiče završetkom obrazovnog programa opšteg srednjeg obrazovanja (gimnazija) razvija se na osnovu obrazovnog standarda. Kvalifikacija nivoa obrazovanja koja se stiče završetkom obrazovnih programa nižeg, srednjeg i višeg stručnog obrazovanja za osnov ima standarde zanimanja, u skladu sa Zakonom o stručnom obrazovanju.

Stručna kvalifikacija stiče se završetkom dijela javno važećeg obrazovnog, odnosno studijskog programa (modul, kurs), provjerom nakon završetka posebnog programa obrazovanja i direktnom provjerom neformalno i informalno stečenog znanja za dostizanje potrebnog obima kvalifikacije. Stručna kvalifikacija potvrđuje se sertifikatom. Stručna kvalifikacija za nivoe I-V za osnov ima jedan standarda zanimanja, u skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama. Stručna kvalifikacija se određuje u obimu od 6 do 119 CSPK-a.

Druge (dodatne) kvalifikacije razvijaju se na osnovu obrazovnog ili drugog standarda. Stiču se završetkom posebnih ili drugih programa obrazovanja ili direktnom provjerom ranije stečenih znanja, vještina i kompetencija. Ove kvalifikacije ne povećavaju nivo osnovne kvalifikacije, već predstavljaju njenu dopunu i pokazuju dodatnu osposobljenost pojedinca, potrebnu za uključivanje na tržište rada (na primjer, stručni ispit za rad u prosvjeti, pravosudni ispit, računovodstveni ispit).

Mikrokvalifikacija se stiče završetkom programa obrazovanja, nakon propisane provjere za dostizanje potrebnog obima kvalifikacije i može biti priznata u postupku sticanja stručne kvalifikacije ili kvalifikacije nivoa obrazovanja. Mikrokvalifikacija se potvrđuje javnom ispravom - potvrdom. Mikrokvalifikacija se određuje u obimu od 1 do 5 CSPK-a.

Ključna kompetencija (u oblasti informacione i komunikacione tehnologije, stranih jezika i dr.) bitna za obavljanje poslova u okviru zanimanja stiče se u skladu sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama i uvažava u postupku sticanja stručne kvalifikacije. Ključna kompetencija određuje se u obimu od 1 do 5 CSPK-a.

PROCEDURE STICANJA KVALIFIKACIJA

Stručne kvalifikacije

Pokretanje postupka:

Postupak za sticanje stručne kvalifikacije pokreće se na zahtjev kandidata/kandidatkinja. Zahtjev za provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje stručne kvalifikacije do nivoa visokog obrazovanja podnosi se Ispitnom centru preko organizatora obrazovanja. U slučaju da nema licenciranog organizatora obrazovanja, zahtjev za direktnu provjeru podnosi se Ispitnom centru. Zahtjev za sticanje stručne kvalifikacije u oblasti visokog obrazovanja podnosi se ustanovi visokog obrazovanja.

Provjera znanja:

Provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje stručne kvalifikacije vrši ispitna komisija koju čine ispitivači. Komisiju obrazuje Ispitni centar od licenciranih ispitivača sa liste ispitivača. Ukoliko nema licenciranih ispitivača za odgovarajuću stručnu kvalifikaciju, komisiju čine licencirani ispitivači za srodnu oblast.

Vrsta javno važeće isprave:

Za stečenu stručnu kvalifikaciju polazniku/polaznici se izdaje sertifikat.

Mikrokvalifikacije

Pokretanje postupka:

Zahtjev za provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje mikrokvalifikacije podnosi se organizatoru obrazovanja, odnosno ustanovi visokog obrazovanja.

Provjera znanja:

Provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje mikrokvalifikacije vrši komisija koju obrazuje organizator obrazovanja. Komisiju čine ispitivači koji ispunjavaju uslove u skladu sa programom obrazovanja, od kojih dva člana određuje organizator obrazovanja, a jednog člana određuje Centar za stručno obrazovanje.

Vrsta javno važeće isprave:

Za stečenu mikrokvalifikaciju polazniku/polaznici se izdaje potvrda.

Ključne kompetencije

Pokretanje postupka:

Zahtjev za provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje ključne kompetencije podnosi se organizatoru obrazovanja, odnosno ustanovi visokog obrazovanja.

Provjera znanja:

Provjeru znanja, vještina i kompetencija za sticanje ključne kompetencije vrši komisija koju obrazuje organizator obrazovanja. Komisiju čine licencirani ispitivači.

Vrsta javno važeće isprave:

Za stečenu ključnu kompetenciju polazniku/polaznici se izdaje potvrda.

Šematski prikaz procesa sticanja kvalifikacija u Crnoj Gori

LICENCIRANI ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH

STRUKTURA I REGIONALNA ZASTUPLJENOST

Teritorijalna organizacija Crne Gore propisana je Zakonom o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore. Zakonom je propisana teritorijalna uređenost na način da su definisane teritorije Glavnog grada, Prijestonice i 23 opštine. Geografsku podjelu opština čine tri regije: sjeverna, centralna i južna.

Prema registru Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija u Crnoj Gori imamo 129 organizatora obrazovanja odraslih. Treba napomenuti da pojedini organizatori obrazovanja imaju područne jedinice u gradovima, koje nijesu evedentirane u postojećoj bazi podataka.

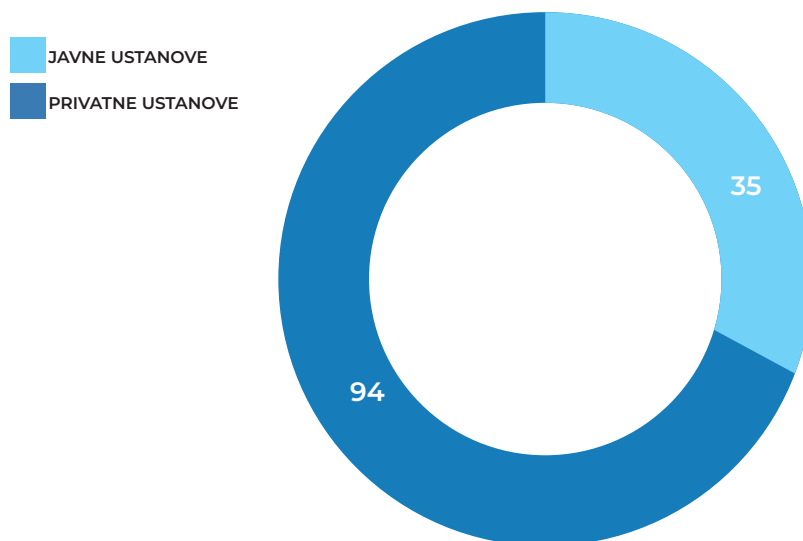
Tabela br. 1 Pregled registrovanih licenciranih organizatora obrazovanja odraslih prema regijama, opštinama i osnivačima

REGIJA	OPŠTINA	JAVNE USTANOVE	PRIVATNE USTANOVE	UKUPNO
Centralna	Cetinje	1	0	1
	Danilovgrad	1	3	4
	Podgorica	10	51	61
	Nikšić	4	11	15
	Tuzi	0	0	0
	Zeta	0	0	0
Južna	Bar	1	2	3
	Budva	0	5	5
	Herceg Novi	0	3	3
	Tivat	0	1	1
	Ulcinj	1	0	1
	Kotor	3	1	4
Sjeverna	Berane	4	4	8
	Bijelo Polje	3	11	14
	Kolašin	1	0	1
	Mojkovac	1	0	1
	Plav	1	0	1
	Pljevlja	2	1	3
	Rožaje	1	1	2
	Andrijevica	0	0	0
	Petnjica	0	0	0
	Gusinje	0	0	0
	Žabljak	1	0	1
UKUPNO		35	94	129

Analizom podataka može se zaključiti da licencirani organizatori obrazovanja odraslih nijesu zastupljeni u opštinama Tuzi, Zeta, Andrijevića, Gusinje i Petnjica, dok u opštinama Tivat, Ulcinj, Kolašin, Mojkovac, Plav, Žabljak i Prijestonici Cetinje je po jedan organizator obrazovanja odraslih.

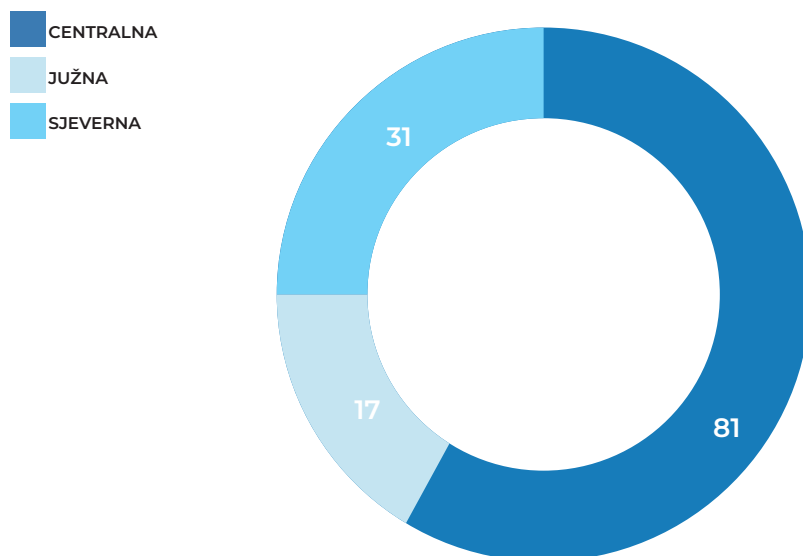
U strukturi licenciranih organizatora obrazovanja odraslih dominiraju privatne ustanove kojih je 94, odnosno 73% od ukupnog broja organizatora obrazovanja odraslih, dok su 35 organizatora obrazovanja odraslih javne ustanove.

Grafikon br. 3 Struktura organizatora obrazovanja odraslih u odnosu na osnivača

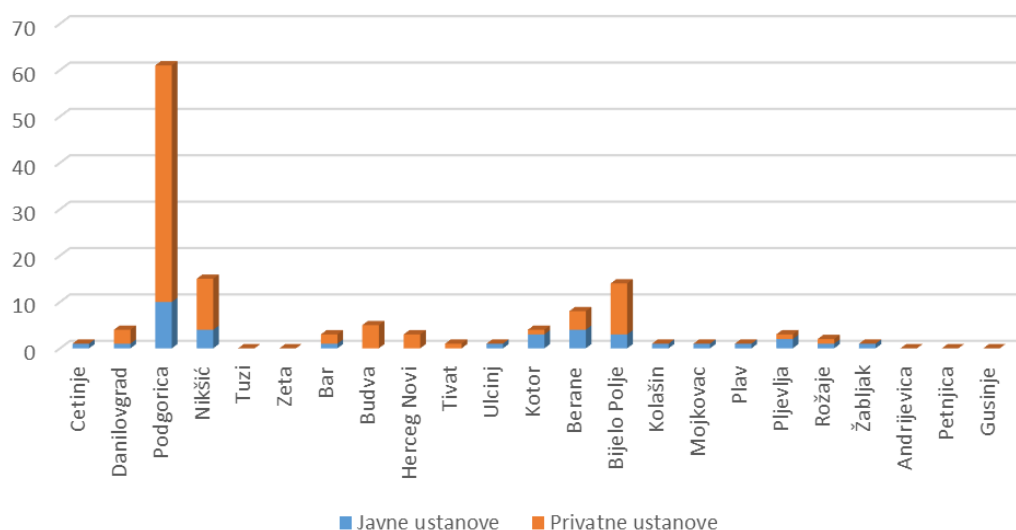
U centralnoj regiji je 81 organizator obrazovanja odraslih (63%), u južnoj 17 ili 13%, dok je u sjevernoj regiji 31 organizator obrazovanja odraslih, odnosno 24% licenciranih organizatora obrazovanja odraslih u odnosu na ukupan broj u Crnoj Gori.

Grafikon br. 4 Broj organizatora obrazovanja odraslih po regijama

Najviše licenciranih organizatora obrazovanja odraslih je u Podgorici i to 61. Od tog broja 51 su privatne ustanove. Nakon toga, slijede Nikšić (15 organizatora obrazovanja odraslih) i Bijelo Polje (14).

Grafikon br. 5 Struktura organizatora obrazovanja odraslih po opštinama

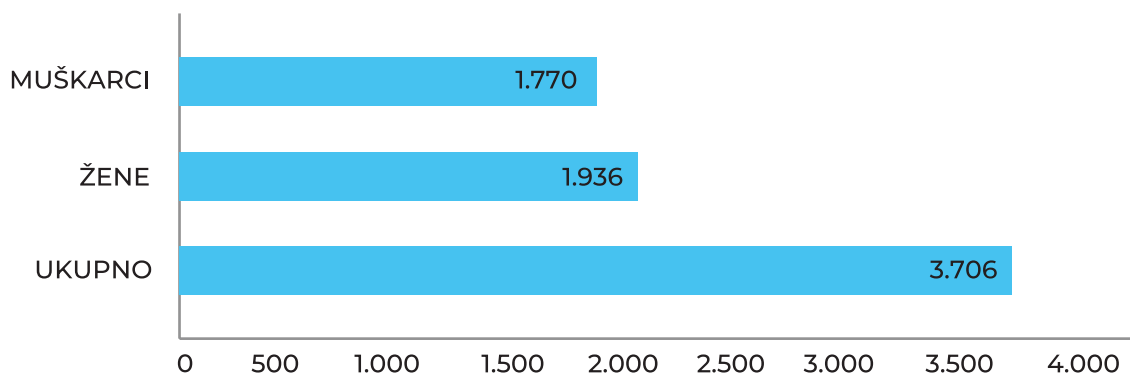
U centralnoj regiji dominiraju privatni organizatori obrazovanja odraslih, pa od ukupno 81 organizatora obrazovanja odraslih imamo 65 privatnih. Taj odnos je sličan i u južnoj regiji, gdje od 17 organizatora obrazovanja odraslih imamo 12 privatnih, dok su u sjevernoj regiji 54% organizatora obrazovanja odraslih privatne ustanove.

Iz navedenih podataka možemo vidjeti da u centralnoj regiji imamo najveću ponudu i zastupljenost organizatora obrazovanja odraslih, dok u južnoj regiji ima najmanje organizatora obrazovanja odraslih. Kod sjevernog regiona treba napomenuti da se 70% organizatora obrazovanja odraslih nalazi u Bijelom Polju i Beranama, dok se u centralnoj regiji 94% organizatora obrazovanja odraslih nalazi u Podgorici i Nikšiću. Raspodjela po opštinama u južnoj regiji je ravnomjernija.

STATISTIKA KANDIDATA/KANDIDATKINJA

Prema podacima informacionog sistema crnogorskog obrazovanja (MEIS) u 2023. godini 3.706 kandidata/kandidatkinja je pohađalo obrazovanje odraslih kod nekog od licenciranih organizatora, od toga je 1.936 (52,2%) žena i 1.770 (47,8%) muškaraca.

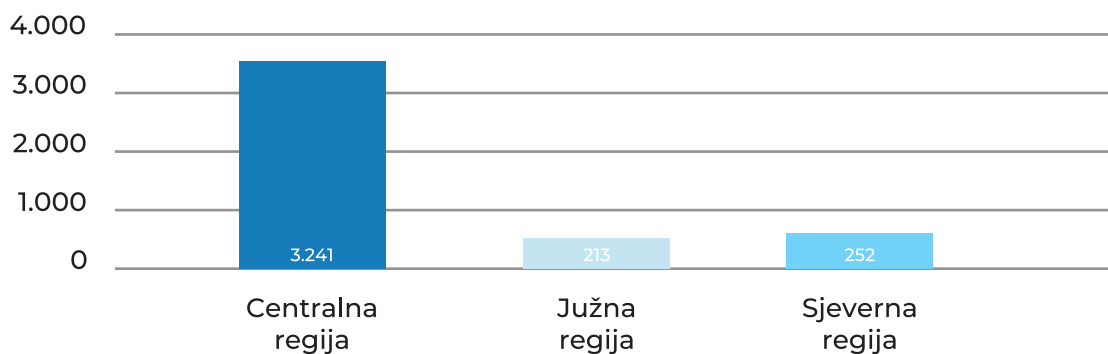
Grafikon br. 6 Broj kandidata/kandidatkinja koji su pohađali obrazovanje odraslih kod licenciranih organizatora u 2023. godini

Javne ustanove kao organizatore obrazovanja odraslih pohađalo je 287 kandidata/kandidatkinja, od čega 177 žena i 110 muškaraca, dok je obrazovanje odraslih u drugim ustanovama pohađalo 3.419 korisnika i to 1.759 žena i 1.660 muškaraca.

Kada govorimo o broju kandidata/kandidatkinja po regijama najviše kandidata/kandidatkinja je bilo u centralnoj regiji i to 3.241, dok je u sjevernoj regiji bilo njih 252, a u južnoj 213.

Grafikon br. 7 broj kandidata/kandidatkinja po regijama koji su pohađali obrazovanje odraslih kod licenciranih organizatora u 2023. godini

U 2023. godini najviše kandidata/kandidatkinja bilo je u Podgorici i to 3.094, zatim Beranama 204 i Danilovgradu 112, dok u Baru, Herceg Novom, Kolašinu, Mojkovcu, Plavu, Pljevljima, Rožajama, Tivtu, Ulcinju, Žabljaku i na Cetinju u 2023. godini nije bilo kandidata/kandidatkinja.

Kada govorimo o vrstama kvalifikacija, najviše kandidata/kandidatkinja u Crnoj Gori, njih 1.110 pohađalo je programe obrazovanja za sticanje i unapređenje ključne kompetencije – strani jezici, dok je njih 994 pohađalo programe obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije. U sjevernoj (174) i južnoj (97) regiji najviše kandidata/kandidatkinja pohađalo je programe obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije, dok je u centralnoj regiji najviše kandidata/kandidatkinja (1.023) pohađalo programe obrazovanja za sticanje i unapređenje ključne kompetencije – strani jezici.

IZAZOVI SA KOJIMA SE SUOČAVAJU LICENCIRANI ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH U CRNOJ GORI

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je kroz projekat EPAL Nacionalna služba podrške za Crnu Goru, a koji se sufinansira iz ERASMUS+ programa u okviru EU Fonda, sproveo empirijsko istraživanje o izazovima sa kojima se suočavaju licencirani organizatori obrazovanja odraslih.

Istraživačku populaciju činili su predstavnici/predstavnice licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih. Istraživački uzorak činila su 44 licencirana organizatora obrazovanja odraslih. Istraživanje je sprovedeno putem online upitnika koji je razvio Centar za stručno obrazovanje.

Posljednjih godina sve više je evidentno da situacija na tržištu rada otkriva drugačiju sliku u odnosu na preferencije mladih pri upisivanju srednjih škola i fakulteta. Istraživanja jasno pokazuju da postoji određena neusklađenost između slobodnih mjesta u školama i na fakultetima i potražnje za određenim zanimanjima na tržištu rada. Najtraženija zanimanja poput ugostiteljstva, građevine i trgovine slabo se upisuju, dok su recimo IT zanimanja i dalje deficitarna, iako raste broj mladih koji upisuju ovo zanimanje. Uzimajući sve to u obzir, nameće se zaključak da oblasti koje su najčešće dostupne na tržištu rada, nisu u skladu sa interesovanjima i oblastima za koje su mladi zainteresovani. Poslodavci se sve više suočavaju sa problemom nekvalifikovane radne snage, dok

sve više kvalifikovane radne snage napušta zemlju. Formalni sistem obrazovanja je dug i spor, jer period od početka razvijanja standarda zanimanja, standarda kvalifikacije i obrazovnog programa, pa do njegovog završetka i dobijanja diplome koja vodi na tržište rada traje najmanje pet godina.

Sve gore navedeno upućuje na sve veću ulogu ustanova za obrazovanje odraslih koje realizuju programe sticanja stručnih kvalifikacija i ključnih vještina, a koje mogu i treba da što prije odgovore na savremene zahtjeve poslodavaca i potrebe na tržištu rada i tržištu znanja.

Danas u Crnoj Gori imamo 129 registrovanih licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih koje realizuju brojne programe obrazovanja, dok je broj onih koji se svakodnevno javljaju sa idejom osnivanja i razvijanja novih programa iz dana u dan sve veći. Ovo nameće sve veću institucionalnu uključenost, prije svega Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, u kreiranju povoljnog ambijenta, kao i Centara za stručno obrazovanje u davanju savjetodavne podrške ovim ustanovama, kako bi se dostigao određeni standard kvaliteta u njihovom radu.

Ovim istraživanjem sprovedeno je anketiranje u licenciranim ustanovama za obrazovanje odraslih i nastojalo se utvrditi:

- Koje su glavne biznis barijere u procesu licenciranja ustanova, kao i tokom realizacije programa obrazovanja?
- Da li postoji potreba za izmjenama postojećeg zakonskog okvira koji uređuje ovu oblast i u kojoj mjeri?
- Da li je procedura od inicijative do usvajanja programa obrazovanja preduga?
- Stepem zadovoljstva ustanova institucijama sistema kada su u pitanju reakcije na njihove zahtjeve različite vrste.
- Da li od nadležnih institucija imaju savjetodavnu podršku u dijelu koji se odnosi na obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta rada u samoj ustanovi?
- Da li smatraju jasnim i transparentim proces raspodjele sredstava za prekvalifikaciju lica od strane ZZZCG?
- Da li imaju poteškoća kada je u pitanju rad u MEIS-u?
- Da li prate i evidentiraju zapošljavanje polaznika/polaznica nakon završetka obuke?
- Zadovoljstvo poslodavaca stečenim znanjima i vještinama tokom obuke.
- Da li je nastavni kadar koji angažuju u potrebnoj mjeri osposobljen za rad sa polaznicima/polaznicama i da li su obuke koje se nude od strane nadležnih u skladu sa potrebama zaposlenih?
- Da li je u periodu nakon pandemije došlo do promjene u organizaciji obuka pa se povećao broj obuka koje je moguće realizovati online?
- Da li je nastavni kadar spreman za primjenu digitalnih alata u nastavi?

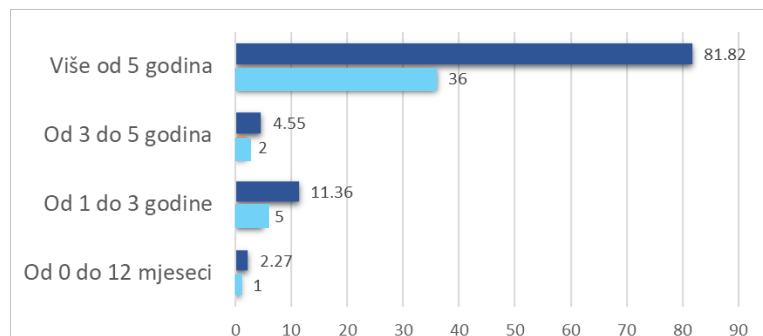
Predmet ovoga istraživanja jeste ispitivanje ambijenta u kojem posluju licencirane ustanove za obrazovanje odraslih u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na izazove i barijere sa kojima se iste suočavaju u svom radu.

Ovo empirijsko istraživanje sprovedeno je tokom mjeseca maja 2024. godine, na bazi popunjavanja online anketnog upitnika u Forms-u.

Cilj istraživanja je dobijanje odgovora na pitanja o izazovima sa kojima se susrijeću licencirane ustanove za obrazovanje odraslih, kao i davanje preporuka za unapređenje okruženja u kojem ove institucije djeluju u cilju unapređenja ambijenta za njihovo poslovanje.

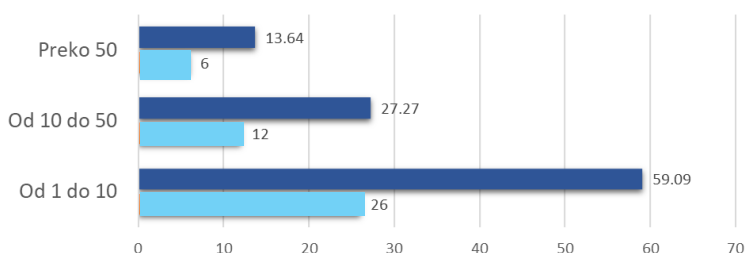
Među licenciranim organizatorima obrazovanja odraslih najveći broj anketiranih ispitanika, nešto više od polovine je iz centralne regije, dok je po 20% ispitanika iz južne i sjeverne regije.

Grafikon br. 8 Vremenski okvir postojanja licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih

Od ukupnog istraživačkog uzorka, više od pet godina postoji 36 ustanova, od tri do pet godina dvije ustanove, od jedne do tri godine pet ustanova, do 12 mjeseci jedna ustanova. Dominantno prisustvo ustanova koje postoje više od pet godina sugerira da većina licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih ima značajnu stabilnost i iskustvo u obrazovanju odraslih. Ovo je pozitivan indikator kvaliteta i pouzdanosti programa obrazovanja koje nude. Iskusne ustanove imaju razrađene sisteme obuke, dobro obučeni kadrovi i prepoznatljivost u zajednici, što može doprinijeti većem povjerenju polaznika/polaznica i poslodavaca. Iako je manji procenat novijih ustanova, njihovo postojanje ukazuje na rast i interes za oblast obrazovanja odraslih.

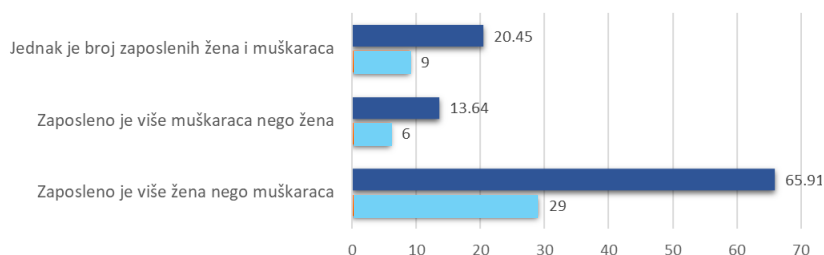
Grafikon br. 9 Broj stalno zaposlenih u licenciranoj ustanovi za obrazovanje odraslih

Kada je u pitanju broj zaposlenih u ovim ustanovama, taj broj varira, pri čemu od jednog do deset zaposlenih ima 26 ustanova, od deset do 50 zaposlenih ima 12 ustanova, sa preko 50 zaposlenih je šest licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih.

Licencirane ustanove za obrazovanje odraslih, osim stalno zaposlenih, angažuju i spoljne saradnike/saradnice i to od jedan do deset spoljnih saradnika/saradnica angažuje njih 28, od deset do 50 njih 15 i preko 50 spoljnih saradnika/saradnica jedna licencirana ustanova za obrazovanje odraslih. Ovi podaci ukazuju na činjenicu da veličina mreže stručnjaka/stručnjakinja koje angažuju ustanove zavisi od broja različitih programa koje iste realizuju.

Grafikon br. 10 Struktura stalno zaposlenih u licenciranoj ustanovi za obrazovanje odraslih prema polu

Kada govorimo o polnoj strukturi, prema rezultatima ankete, kod licenciranih organizatora za obrazovanje odraslih ima više zaposlenih žena nego muškaraca (kod 29 organizatora), kod njih devet jednak je broj zaposlenih žena i muškaraca, dok je kod šest organizatora više zaposlenih muškaraca nego žena.

Grafikon br. 11 Oblasti djelovanja licencirane ustanove za obrazovanje odraslih

Analizom je obuhvaćeno i pitanje koje se odnosi na oblasti djelovanja licencirane ustanove za obrazovanje odraslih, pri čemu je utvrđeno da se najveći dio bavi programima obrazovanja za sticanje stručnih kvalifikacija (njih 29), zatim programima obrazovanja za sticanje ključnih kompetencija, ključnih vještina i slično (njih 19), te drugim programima obrazovanja iz različitih oblasti njih deset.

Tabela br. 2 Uslovi za dobijanje licence za implementaciju akreditovanih programa obrazovanja

TVRDNJA	UOPŠTE SE NE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	SLAŽEM SE U VEĆOJ MJERI	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE ZNAM/ NE MOGU DA PROCIJENIM
Standardi i normativi za poslovni prostor, nastavna sredstva i opremu prema Pravilniku o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja su zahtjevni i teško ih je ispuniti.	20.5	38.6	25.0	15.9	0.0
Nastavni i stručni kadar za izvođenje programa obrazovanja se teško obezbjeđuje.	29.5	45.5	15.9	9.1	0.0
Osnivački ulog oročen na tri godine na račun poslovne banke ili garanciju poslovne banke da su obezbjeđena finansijska sredstva u visini potrebnih sredstava za realizaciju programa obrazovanja predstavlja biznis barijeru.	18.2	15.9	20.5	29.5	15.9
Administrativna taksa od 1.000,00 eura za licenciranje i/ili 500,00 eura za dopunu licence je previsoka.	6.8	27.3	13.6	40.9	11.4
Zakonski okvir koji uređuje oblast obrazovanja zaposlenih je zastario i potrebne su njegove izmjene.	9.1	31.8	25.0	20.5	13.6
Proces razvijanja programa obrazovanja koji vodi sticanju stručne kvalifikacije i ključne vještine je spor i dosta traje.	11.4	29.5	25.0	20.5	13.6

Na osnovu dobijenih odgovora zaključuje se da preko polovine ispitanika smatra da standardi i normativi za poslovni prostor, nastavna sredstva i opremu prema Pravilniku o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja nisu zahtijevni i nije ih teško ispuniti. Kada su u pitanju odgovori ispitanika koji se odnose na uslove za dobijanje licence za implementaciju akreditovanih programa obrazovanja, najveći broj ispitanika njih 45,5% se djelimično složilo sa tvrdnjom da se nastavni i stručni kadar za izvođenje programa obrazovanja teško obezbjeđuje. Takođe, ukupno 40,9% se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da je administrativna taksa za licenciranje i dopunu licence previsoka. Kada je u pitanju zakonski okvir koji uređuje ovu oblast, da je isti zastario i da su potrebne njegove izmjene, djelimično se složilo 31,8%, u većoj mjeri njih 25%, a u potpunosti se slaže njih 20,5%. Na tvrdnju da je proces razvijanja programa obrazovanja koji vodi sticanju stručne kvalifikacije i ključne vještine spor i dosta traje, potvrdno je odgovorilo preko 45% ispitanika (slažem se u većoj mjeri 25% i u potpunosti se slažem 20,5%).

Tabela br. 3 Podrška institucija sistema obrazovanja

TVRDNJA	UOPŠTE SE NE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	SLAŽEM SE U VEĆOJ MJERI	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE ZNAM/ NE MOGU DA PROCIJENIM
Institucije sistema (Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija i Centar za stručno obrazovanje) su veoma efikasne i od njih brzo dobijamo odgovore na zahtjeve koji se tiču poslovanja ustanova za obrazovanje odraslih.	4.5	25.0	25.0	45.5	0.00
Savjetodavna podrška koju dobijamo od Centra za stručno obrazovanje pomaže u unapređivanju i obezbjeđivanju kvaliteta rada ustanova.	2.3	13.6	29.5	52.5	2.3
Posjeta eksternih evaluatora/evaluatorki od strane Centra za stručno obrazovanje koristi nam u cilju obezbjeđivanja kvaliteta rada ustanove.	2.3	22.7	20.5	52.3	2.3
Upoznati smo sa procesom samoevaluacije ustanova za obrazovanje odraslih i redovno ga koristimo.	2.3	15.9	31.8	45.5	4.5

U pogledu podrške institucija sistema obrazovanja, 45,5% se u potpunosti složilo sa efikasnošću i brzinom dobijanja odgovora na zahtjeve koji se tiču poslovanja ustanova za obrazovanje odraslih od strane institucija sistema. Savjetodavna podrška koju dobijaju od Centara za stručno obrazovanje im u velikoj mjeri pomaže u unapređivanju i obezbjeđivanju kvaliteta njihovog rada. Evidentno je da su im i značajne posjete eksternih evaluatora/evaluatorki u pogledu obezbjeđivanja kvaliteta rada ustanove jer se sa tom tvrdnjom složilo njih 52,3%. Da su upoznati sa procesom samoevaluacije, njih 45,5% se u potpunosti složilo i evidentno je da sam proces redovno realizuju u okviru svojih ustanova. Dobijeni podaci ukazuju na postojanje solidne institucionalne podrške i svjesnosti o važnosti kontinuiranog unapređenja kvaliteta rada u ustanovama za obrazovanje odraslih.

Tabela br. 4 Vrsta i nivo trenutne potrebe za stručnim usavršavanjima svojih zaposlenih/saradnika u okviru ponuđenih oblasti

TVRDNJA	NIJE SADA POTREBNO	MALI NIVO POTREBE	SREDNJI NIVO POTREBE	VISOK STEPEN POTREBE	NE ZNAM / NE MOGU DA PROCIJENIM
Usavršavanja iz oblasti struke	31.8	27.3	38.6	2.3	0.0
Učenje na radnom mjestu	31.8	27.3	31.8	6.8	2.3
Uspostavljanje interpersonalnih odnosa – bolja komunikacija sa kolegama i polaznicima	34.1	40.9	15.9	6.8	2.3
Unapređenje organizacionih vještina i upravljanje procesima nastave	22.7	34.1	38.6	4.5	0.0
IKT (Informaciono-komunikacione tehnologije) kompetencije za unapređenje nastave	27.3	25.0	34.1	13.6	0.0
Nove tehnologije na radnom mjestu ili mjestu za učenje	18.2	22.7	36.4	22.7	0.0

Ispitanici/Ispitanice su u pogledu usavršavanja iz struke, iz oblasti kao što su učenje na radnom mjestu i uspostavljanje interpersonalnih odnosa, izrazili mišljenje da za sada nije potreban neki vid dodatne obuke, ili da je veoma mali nivo potrebe. U dijelu oblasti koje se odnose na unapređenje organizacionih vještina i upravljanje procesima nastave njih 38,6% je iskazalo da ima srednji nivo potrebe za obukom. U okviru oblasti IKT (Informaciono-komunikacione tehnologije) kompetencije za unapređenje nastave i nove tehnologije na radnom mjestu ili mjestu za učenje preko 30% ispitanika je iskazalo srednji nivo potrebe za navedenim stručnim usavršavanjem.

Rezultati ukazuju na postojanje interesovanja za profesionalnim razvojem u specifičnim oblastima, posebno onima koje se odnose na organizacione vještine i IKT, dok se manje potrebe vide u oblastima u vezi sa radnim odnosima i učenjem na radnom mjestu.

Tabela br. 5 Primjena i značaj mikrokvalifikacija

TVRDNJA	UOPŠTE SE NE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	SLAŽEM SE U VEĆOJ MJERI	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE ZNAM/ NE MOGU DA PROCIJENIM
Upoznati smo od strane nadležnih institucija sa predlogom preporuka Vijeća o mikrokvalifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost koje je pripremila Evropska komisija.	25.0	31.8	11.4	20.5	11.4
Sve veći broj građana mora osavremeniti svoje znanje, vještine i kompetencije. Uvođenjem mikrokvalifikacija u naš sistem bi se premostile razlike između formalnog obrazovanja i potreba društva i tržišta rada koji se brzo mijenjaju i temelje na razvoju znanja.	4.5	15.9	22.7	43.2	13.6
Fleksibilniji i modularni načini učenja i veća primjena mikrokvalifikacija poslužiće kao društvena, ekonomska i pedagoška inovacija za sve potrebe (zapošljivost, lični razvoj, aktivno starenje u digitalnom dobu itd.).	4.5	20.5	18.2	47.7	9.1
Uvođenje mikrokvalifikacija u zakonski okvir dopriniće većoj uključenosti obrazovnih sistema i jednostavnijim prelascima s jednog radnog mjesta na drugo.	4.5	25.0	25.0	38.6	6.8

Analizom dobijenih odgovora saznajemo da 25% ispitanika nije upoznato od strane nadležnih institucija sa predlogom preporuka Savjeta o mikrokvalifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost koje je pripremila Evropska komisija. Sa tvrdnjim da uvođenjem mikrokvalifikacija u naš sistem bi se premostile razlike između formalnog obrazovanja i potreba društva i tržišta rada koji se brzo mijenjaju i temelje na razvoju znanja saglasno je 43,2% ispitanika/ispitanica. Da će fleksibilniji i modularni načini učenja i veća primjena mikrokvalifikacija poslužiti kao društvena, ekonomska i pedagoška inovacija za sve potrebe (zapošljivost, lični razvoj, aktivno starenje u digitalnom dobu itd.) u potpunosti se slaže 47,7% ispitanika/ispitanica. Takođe, 38,6% smatra da bi uvođenje mikrokvalifikacija u zakonski okvir doprinijelo većoj uključivosti obrazovnih sistema i jednostavnijim prelascima sa jednog radnog mjesta na drugo. Možemo jasno vidjeti da dobijeni rezultati ukazuju na pozitivan stav prema mikrokvalifikacijama kao potencijalnom rješenju za unapređenje obrazovnih i profesionalnih kapaciteta građana.

Takođe, ispitanici/ispitanice su imali mogućnost da, ukoliko se suočavaju sa izazovima koji nisu navedeni ovim upitnikom, ista navedu. U nastavku su navodimo neke od zapažanja ispitanika.

- Poteškoće u pogledu ažuriranja nastavnog programa za sprovođenje programa stručnih kvalifikacija.
- Siva ekonomija, tj. nelegalne škole, koje ne obezbjeđuju željeni nivo znanja, niti legalne sertifikate, tako da je u pitanju ogromna biznis barijera za legalne ustanove.
- Nadležni organi kontrolišu samo registrovane subjekte.
- Polaznici prekvalifikacije se zapošljavaju i konkurišu za posao na stranom tržištu rada, tako da teško možemo uspostaviti saradnju sa ZZZCG i pratiti tržište rada.
- Potrebno je delegirati osobu iz Centra za stručno obrazovanje koja bi bila dostupna za bržu komunikaciju i rješavanje nedoumica sa kojima se susreću organizatori nastave u obrazovanju odraslih.
- Neophodno je obezbijediti mehanizme koji omogućavaju lakše izmjene i dopune programa, a kako bi se pratili savremeni trendovi i odgovorilo potrebama tržišta rada.
- Iako je jasna namjera zakonodavaca da se kroz poštovanje zakonskog okvira obezbijedi legitimitet ustanova, postoje brojne prepreke koje su vremenski iscrpljujuće ili predstavljaju višak. Jedna od njih je i andragoška obuka - iako je njeno sprovođenje utemeljeno, trenutni model organizacije andragoških obuka je gotovo nemoguće primjenljiv za eksterne saradnike/saradnice. Dodatno, nepotrebno je od predavača koji predaju na univerzitetima, fakultetima, srednjim i/ili osnovnim školama zahtijevati da prođu kroz proces andragoške obuke na postojeći način.
- Nostifikacija stranih sertifikata u kojima nazivi zanimanja za stručnu osposobljenost nisu usaglašeni sa nazivima programa za stručno osposobljavanje na nivou Crne Gore.
- Brža akreditacija i licenciranje programa za koje ustanova iskaže interesovanje.
- Izvori finansiranja i stabilniji budžet za obrazovanje odraslih.

Na osnovu dobijenih rezultata u izvještaju su navedene preporuke koje imaju za cilj rješavanje evidentiranih prepreka i izazova sa kojima se suočavaju licencirane ustanove za obrazovanje odraslih:

- Preispitati i prilagoditi standarde i normative za poslovni prostor, nastavna sredstva i opremu kako bi se dodatno olakšalo njihovo ispunjavanje,
- Razmotriti mogućnosti za smanjenje administrativnih taksi za licenciranje i dopunu licence kako bi se olakšao proces licenciranja,
- Izvršiti reviziju i modernizaciju zakonskog okvira koji uređuje oblast obrazovanja odraslih, uzimajući u obzir savremene potrebe i izazove,
- Uvesti efikasnije procedure za razvoj programa obrazovanja koji vodi sticanju stručne

kvalifikacije i ključnih vještina, kako bi se skratilo vrijeme potrebno za njihov razvoj i implementaciju,

- Pružiti dodatnu podršku novijim ustanovama kako bi se brže razvile i postigle standarde kvaliteta koje imaju postojeće ustanove. Ovo može uključivati mentorstvo, obuke i finansijsku podršku,
- Organizovati događaje i radionice na kojima se mogu dijeliti dobre prakse i iskustva među ustanovama za obrazovanje odraslih,
- Kontinuirano pratiti kvalitet obrazovanja u svim ustanovama, s posebnim fokusom na podršku za novije ustanove,
- Unaprijediti MEIS sistem u dijelu funkcionalnosti za detaljno praćenje karijernog napretka polaznika/polaznica i kreirati sistem za redovno praćenje zapošljivosti polaznika/polaznica,
- Razviti jedinstvene i standardizovane evaluacione mehanizme i ankete za evaluaciju zadovoljstva poslodavaca stečenim vještinama polaznika/polaznica,
- Poboljšati komunikaciju i saradnju sa nosiocima zapošljavanja kroz redovne sastanke i forume između ustanova za obrazovanje odraslih i predstavnika privrede kako bi se razmijenile informacije o potrebama tržišta rada i usklađenosti programa obrazovanja i kroz kreiranje zajedničke platforme za kontinuiranu komunikaciju i saradnju između Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, ustanova i poslodavaca,
- Povećati vidljivost i dostupnost informacija o programima i mjerama koje sprovodi Zavod za zapošljavanje Crne Gore putem kampanja, radionica i online resursa,
- Povećati transparentnost i efikasnost u dodjeli finansijskih sredstava kroz unapređivanje procedure za prijavu i dodjelu finansijskih sredstava kako bi bile transparentnije i jednostavnije za prijavljene i uvođenje jasnih kriterijuma za evaluaciju prijave,
- Unaprijediti informisanost o mjerama obrazovanja i osposobljavanja odraslih,
- Redovno analizirati potrebe tržišta rada kako bi se obezbijedilo da obrazovna ponuda ostane relevantna i usklađena sa trenutnim zahtjevima, kao i uspostaviti mehanizme za redovno praćenje i evaluaciju programa obrazovanja i osposobljavanja kako bi se osigurao njihov kvalitet i usklađenost sa potrebama tržišta rada.¹⁹

¹⁹ <https://www.gov.me/clanak/istrazivanje-izazovi-sa-kojima-se-suocavaju-licencirani-organizatori-obrazovanja-odraslih>

TRŽIŠTE RADA

U godišnjem izvještaju Sektora za obrazovanje i kvalitet Privredne komore Crne Gore za 2024. godinu se navodi da kvalitet ljudskih resursa predstavlja osnovni faktor nacionalnog bogatstva i osnova je razvoja privrede i ekonomskog razvoja zemlje. Razvoj ljudskih resursa i cjeloživotno obrazovanje je razvojna orijentacija koja, dugoročno gledano, osigurava praćenje savremenih tržišnih trendova i opstanak u turbulentnim tržišnim uslovima. Današnja stvarnost globalnog poslovnog okruženja uzrok je bezuslovnog prihvatanja filozofije kontinuiranog obrazovanja i ulaganja u ljudske resurse tokom cijele karijere. Uslov za razvoj znanja i ljudskih resursa nacionalne ekonomije je mobilizacija svih zainteresovanih strana, socijalnih partnera, institucija, da aktivno participiraju u reformi i razvoju obrazovnog sistema i razvoja kadrova.

Privredna komora planira i organizuje edukativne aktivnosti na osnovu zahtjeva i istraživanja koje sprovodi sa ciljem utvrđivanja potreba svojih članica. U 2024. godini Privredna komora je organizovala 68 edukativnih aktivnosti sa 2.930 učesnika, kroz različite oblike: okrugli stolovi, seminari, konferencije, radionice, prezentacije i obuke.

U izvještaju se navodi da je nastavljena saradnja privrede i obrazovanja kroz dualni oblik obrazovanja u Crnoj Gori, te da je unaprijeđen nivo praktičnog obrazovanja i da su kroz unaprijeđenu saradnju ostvareni obostrani benefiti. Privreda ima zakonima definisanu ulogu u razvoju dokumenta od značaja za privredu (standarda zanimanja, programa obrazovanja i standarda kvalifikacije) kako u fazi izrade, tako i u fazi usvajanja kroz učešće u raznim stručnim tijelima (Savjet za kvalifikacije, sektorske komisije, odbori, Nacionalni savjet za obrazovanje, Savjet za visoko obrazovanje i Savjet za naučnoistraživačku djelatnost). Na ovaj način istaknuta je saradnja privrede i obrazovanja kako kroz institucionalnu podršku, tako i u dijelu realizacije, preuzimajući odgovornost za dio obrazovanja koji je značajno zastupljen u obrazovnim programima, a odnosi se na praktično obrazovanje, koje po zakonu može biti realizovano u školi, kod poslodavca ili zajedno - u školi i kod poslodavca.

Privredna komora je u prethodnom periodu sprovela istraživanje koje se odnosilo na razvoj karijere zaposlenih. Istraživanje u vidu upitnika o razvoju karijere zaposlenih je sprovedeno u aprilu 2023. godine.

Anketa privrednika je obuhvatala 436 zaposlenih iz različitih crnogorskih kompanija (81.8%) i institucija (18.2%), iz različitih oblasti poslovanja. Istraživanje je obuhvatilo pitanja koja su se odnosila na rukovodioce, zaposlene, organizacionu kulturu i ljudske resurse.

Na pitanje da li njihova organizacija ima problema da nađe odgovarajuću radnu snagu, odnosno profil radnika, čak 75.9% je odgovorilo potvrdno, dok je 24.1% odgovora bilo negativno. Na pitanje da li postoji profil zanimanja koji bi bio potreban tržištu rada, a da ga trenutno nema u formalnom sistemu obrazovanja, svega 39.2% je odgovorilo potvrdno, dok je 60.8% ispitanika istaklo da ne postoji.

Privrednici ističu da su negativno nastrojeni po pitanju zadovoljstva znanjem, vještinama i kompetencijama učenika/učenica i studenata koji izlaze iz formalnog obrazovnog sistema gdje 43.3% izražava nezadovoljstvo, 44% je dalo neutralan odgovor, a svega 12.6% je dalo pozitivno mišljenje.

Ispitanici/Ispitanice sa rukovodećih pozicija smatraju da među nedostajuća znanja, vještine i kompetencije zaposlenih spadaju komunikacione vještine, prezentacione vještine, kompetencije za medijski nastup i adekvatan nivo znanja engleskog jezika. Istaknuto je da zaposleni imaju adekvatan nivo sposobnosti funkcionisanja u timskom radu (70.9% potvrdnih odgovora), kao i da je veći procenat zaposlenih koje karakteriše vaspitan i kulturn pristup u svakodnevnom poslovanju (81%).

Odgovori ispitanika/ispitanica iz ugla zaposlenih se razlikuju u pogledu mišljenja o posjedovanju adekvatnih kompetencija, kao i stava da zaposleni posjeduju adekvatan i zadovoljavajući nivo komunikacionih i prezentacionih vještina. Međutim, mišljenja se podudaraju sa stavovima poslodavaca da su nedostajuće kompetencije za medijski nastup i adekvatan nivo znanja engleskog jezika.

Zajednički je stav da je potrebno redovno edukovati i obučavati zaposlene u cilju poboljšanja i unapređenja njihovih opštih i digitalnih kompetencija. Čak 90.7% ispitanika smatra da njihova kompanija/institucija podržava obuku i lični razvoj zaposlenih.

Na pitanje da li smatraju da je profesionalna i karijerna orijentacija dovoljno razvijena u Crnoj Gori, 76.8% ispitanika je dalo negativan odgovor, što predstavlja jasan indikator u kom pravcu se može djelovati radi unaprijeđenja formalnog obrazovanja.

Tabela 6: Kompetencije i osobine koje zaposleni posjeduju²⁰

KOMPETENCIJE I OSOBINE KOJE ZAPOSLENI POSJEDUJU	BROJ ODGOVORA	PROCENAT
Visok nivo radne etike	149	47.8%
Visok nivo samodiscipline	98	31.4%
Stručnost pri obavljanju svog posla	189	60.6%
Adekvatan nivo verbalne komunikacije	171	54.8%
Adekvatan nivo pisane komunikacije	119	38.1%
Adekvatan nivo preduzetničkih kompetencija	44	14.1%
Sposobnost za rad pod pritiskom	128	41%
Prilagodljivost i fleksibilnost	152	48.7%
Pozitivan stav i energiju	192	61.5%
Poštovanje univerzalnog sistema vrijednosti	142	45.5%
Posvećenost poslu	174	55.8%

Prema posljednjoj dostupnoj Evidenciji nezaposlenih²¹ lica za mjesec novembar 2024. godine koju je objavio Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u dokumentu se navodi podatak da u Crnoj Gori na dan 30. novembar 2024. godine ima 33.205 nezaposlenih lica (19.737 žena ili 59.43% i 13.468 muškaraca ili 40.56%). U odnosu na prethodnu godinu (uzimajući vrijednosti iz oktobra 2023. i oktobra 2024. godine) stopa nezaposlenosti je smanjena sa 13.67% na 11.29%.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih je sljedeća:

Tabela 7. Obrazovni nivo i broj nezaposlenih

NIVO	BROJ NEZAPOSLENIH	PROCENAT
I i II	12.914	38.89
III, IV i V	14.833	44.67
VI, VII i VIII	5.458	16.43

20 Izvor: Privredna komora CG, Upitnik o razvoju karijere zaposlenih, april 2023. godine

21 <https://www.zzzcg.me/uploads/documents/phpbtfxQ3.pdf>

Prema dužini traženja zaposlenja, do jedne godine zaposlenje traži 8.675 lica, od jedne do tri godine 5.527 lica, a preko tri godine 19.003 lica. Ovaj podatak može biti razmatran kao relevantan za dalju analizu i usaglašavanje cjeloživotnog učenja sa potrebama tržišta rada. Indikativan podatak je i nezaposlenost prema godinama starosti, gdje u ukupnom broju nezaposlenih najviše pripada kategoriji uzrasta između 31 i 60 godina.

U navedenom izvještajnom periodu najviše slobodnih radnih mjesta je prijavljeno za VIII podnivo kvalifikacija obrazovanja, zatim IVI podnivo i nivo III.

POSTUPAK VALIDACIJE U ZEMLJAMA REGIONA I ZEMLJAMA ČLANICAMA EU

Tokom posljednje dvije decenije, Evropska komisija, zajedno sa CEDEFOP-om, podržava razvoj sistema i strategija za validaciju kroz Evropske smjernice i Evropski inventar za validaciju.

Evropski inventar o validaciji neformalnog i informalnog učenja (VNFIL) predstavlja pregled praksi i sistema validacije neformalnog i informalnog učenja širom Evrope. Cilj validacije je da učini vještine stečene kroz neformalno i informalno učenje vidljivim, kako bi se mogle koristiti za dalje učenje ili zapošljavanje.

Podaci iz Inventara jasno pokazuju trend širenja sistema validacije tokom vremena. Do 2023. godine, sve zemlje su ili razvile takve sisteme ili su u procesu njihovog (ponovnog) definisanja. Štaviše, dok su inicijative za validaciju tradicionalno bile šire prisutne u obrazovanju i obuci, između 2018. i 2023. godine došlo je do značajnog povećanja broja zemalja sa sistemima validacije na tržištu rada. Tako, danas, sve zemlje obuhvaćene Inventarom za 2023. godinu imaju barem neki sistem validacije u oblasti obrazovanja i obuke, dok dvije trećine imaju sisteme validacije na tržištu rada i u trećem sektoru. Širenje u trećem sektoru od 2018. godine bilo je relativno manje.

Preporuke Savjeta evropske unije o validaciji neformalnog i informalnog učenja su da validacija znači proces potvrde od strane ovlašćenog tijela da je pojedinac stekao ishode učenja koji se mjere u odnosu na relevantni standard, a koji se sastoji od četiri različite faze:

Shematski prikaz koraka u procesu validacije neformalnog i informalnog učenja

1. **IDENTIFIKOVANJE** - Validacija počinje identifikacijom stečenog učenja i predstavlja trenutak kada osoba postaje sve više svjesna svojih prethodnih postignuća. Ova faza je ključna, jer se ishodi učenja razlikuju od osobe do osobe i mogu biti stečeni u različitim kontekstima: kod kuće, u obrazovanju, na poslu ili kroz volonterske aktivnosti. Za mnoge osobe, otkrivanje i povećanje svijesti o vlastitim sposobnostima samo po sebi predstavlja vrijedan rezultat procesa.
2. **DOKUMENTACIJA** - Faza dokumentacije dopunjuje fazu identifikacije dodavanjem dokaza i potvrda o stečenom učenju. To se može postići kroz izradu portfolija koji obično uključuje CV i pregled karijere, podržan različitim vrstama dokaza, koji mogu obuhvatiti pisane dokumente, uzorke rada i prikaze praktičnih vještina.

3. PROCJENA - Procjena se obično označava kao faza u kojoj se ishodi učenja pojedinca upoređuju sa specifičnim referentnim tačkama i/ili standardima. Ova faza treba da bude dizajnirana tako da procijeni učenje specifično za svakog pojedinca, pa je potrebno razmotriti različite alate. U nekim slučajevima pisani testovi će biti dovoljni, u drugim slučajevima biće potrebni prikazi, praktični testovi i evaluacija ostalih oblika dokaza.
4. SERTIFIKOVANJE - Poslednja faza validacije odnosi se na sertifikovanje i konačno vrednovanje učenja koje je identifikovano, dokumentovano i ocijenjeno. Ovo može imati različite oblike, ali se obično ogleda u dodjeli formalne kvalifikacije ili djelimične kvalifikacije ili manjih samostalnih dijelova kvalifikacije.

SRBIJA²²

Sistem validacije

Obrazovni sistem u Srbiji je proteklih decenija prošao kroz značajne reforme čime je i neformalno obrazovanje dobilo na značaju, posebno donošenjem Zakona o Nacionalnom okviru kvalifikacija, ali sistematizacija ove oblasti tek treba da se razvije kako bi se sav njen potencijal mogao na pravi način iskoristiti.

Najprije je donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih, a potom i Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija (NOKS) 2018. godine napravljen značajan napredak u stvaranju uslova za priznavanje prethodnog učenja, stečenog kroz neformalno obrazovanje i informalno učenje. Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija uspostavlja integrisani okvir kvalifikacija za sve nivoe i vrste kvalifikacija koje se mogu sticati kroz formalno i neformalno obrazovanje i informalno učenje. U skladu s tim zakonom, jedan od ciljeva NOKS-a je i obezbjeđivanje prepoznavanja i priznavanja neformalnog i informalnog učenja.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donijelo je 2015. godine pravilnike kojima se bliže uredilo neformalno obrazovanje. Neformalno obrazovanje se stiče kroz sistem javno priznatih organizatora aktivnosti (JPOA), organizacija koje nude programe za obrazovanje odraslih. JPOA mogu biti osnovne i srednje škole, ali i druge organizacije koje zadovoljavaju uslove koje je propisalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Nakon završenog programa obrazovanja odraslih pojedinac može dobiti sertifikat, uvjerenje ili potvrdu. Sertifikat se dobija za ostvaren standard stručnih kompetencija i ostvaren standard kvalifikacija, a uvjerenje za djelimično ostvaren standard stručnih kompetencija. Nakon završavanja programa koji ne dovode do sticanja kvalifikacije ili stručnih kompetencija, JPOA izdaje potvrdu o savladanom programu. Spisak JPOA nalazi se na sajtu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Za programe ostvarivanja standarda stručnih kompetencija ili standarda kvalifikacija Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) sprovodi stručnu provjeru programa.

²² Prikaz izrađen na osnovu informacija dostupnih online: <https://prosveta.gov.rs/prosveta/srednje-obrazovanje/obrazovanje-odraslih/priznavanje-prethodnog-ucenja/> pristupljeno 10. decembra 2024. godine

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sr/national-education-systems/serbia/validacija-neformalnog-i-informalnog-uchena> pristupljeno 10. decembra 2024. godine

<https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/serbia/64-validation-of-non-formal-and-informal-learning> pristupljeno 10. decembra 2024. godine

Proces validacije (priznavanja) iz perspektive kandidata/kandidatkinja

Postupkom validacije neformalnog i informalnog učenja moguće je sticanje kvalifikacija na II, III i V nivou NOKS-a. Postupak validacije neformalnog i informalnog učenja počinje kada neko ko je godinama radio

određeni posao, poželi da znanje i vještine stečene na taj način provjeri i sertifikuje. Cijeli postupak, od prijave kandidata/kandidatkinja do izdavanja isprave, trebalo bi da traje najviše tri mjeseca.

Postupak validacije neformalnog i informalnog učenja sprovode škole sa statusom javno priznatih organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih koje imaju odobrenje za sprovođenje postupka priznavanja prethodnog učenja. Lice zainteresovano za priznavanje ishoda učenja i kompetencija stečenih obrazovanjem, životnim i radnim iskustvom, podnosi prijavu odgovarajućoj školi za informisanje o postupku za validaciju neformalnog i informalnog učenja. Savjetnik/Savjetnica za priznavanje prethodnog učenja, na osnovu prijave lica, zakazuje uvodni sastanak. Na uvodni sastanak zainteresovano lice donosi svoju biografiju, a ukoliko je nema ili nije odgovarajuća, savjetnik/savjetnica za priznavanje prethodnog učenja mu pomaže da sastavi biografiju uz pomoć Europass alata za izradu biografije. Biografija treba da sadrži relevantne podatke o obrazovanju, radnom i životnom iskustvu i kontakt podacima lica na osnovu kojih savjetnik/savjetnica za priznavanje prethodnog učenja identifikuje standard kvalifikacije u okviru kojeg postoji mogućnost za priznavanje. Savjetnik/Savjetnica upoznaje kandidata/kandidatkinja sa svim aspektima i zahtjevima postupka. Informisanje o mogućnostima za priznavanje prethodnog učenja se ne naplaćuje.

Ako zainteresovano lice, nakon informisanja, odluči da se uključi u postupak validacije, podnosi školi zahtjev za priznavanje prethodnog učenja, čime stiče status kandidata/kandidatkinje na osnovu kog ima pravo na savjetovanje i vođenje. Međusobna prava i obaveze između škole i kandidata/kandidatkinja utvrđuju se ugovorom.

Kandidat/kandidatkinja dobija od savjetnika/savjetnice obrazac za samoprocjenu i uputstvo za prikupljanje dokaza o ishodima učenja i kompetencijama za izradu portfolia. U roku od 30 dana (rok može da bude i produžen) kandidat/kandidatkinja prikuplja i dostavlja dokaze o svom relevantnom životnom i radnom iskustvu savjetniku u školi. Dokazi mogu biti diplome, sertifikati, uvjerenja, licence, reference od poslodavaca kod koga je kandidat/kandidatkinja radio, izveštaji o radu, dokaz o proizvodu rada npr. uzorci i fotografije, video-snimci kandidata/kandidatkinja kako obavlja određeni posao, izjava kandidata/kandidatkinja (opis i obrazloženje prethodnog iskustva), kurikulum programa obrazovanja koje je završio, zapisnici sa sastanaka, akcioni planovi, priznanja i sl.

Savjetnik/Savjetnica za priznavanje prethodnog učenja i ocjenjivač iz škole zajedno sa kandidatom/kandidatkinjom analiziraju prikupljene dokaze o prethodno stečenim ishodima učenja i kompetencijama i određuju one dokaze koji su u vezi sa standardom kvalifikacija, nakon čega se izrađuje Plan za procjenu i zakazuje se termin za ocjenjivanje ishoda učenja i kompetencija.

Procjenu ishoda učenja i kompetencija kandidata/kandidatkinja obavlja tročlana komisija koju obrazuje škola. Komisiju čine dva ocjenjivača iz škole i ocjenjivač iz privrede. Kandidat/Kandidatkinja se obavještava o terminu za polaganje ispita najmanje 15 dana prije dana održavanja ispita. Zadaci kojima se provjeravaju ishodi učenja i kompetencije, mogu kombinovati više ishoda učenja i kompetencija, bez obzira na metod procjene (pismeni test, usmeni test, provjere u realnom/simulovanom radnom okruženju i sl.).

Za svaki zadatak, bez obzira na metod procjene, kandidat/kandidatkinja se ocjenjuje kao „položio/položila“, odnosno „nije položio/položila“. Komisija utvrđuje ocjenu većinom glasova. Kandidat/kandidatkinja je položio/položila ispit ukoliko za svaki zadatak na ispitu bude ocjenjen sa „položio/položila“. Dijelovi ispita (pismeni test, usmeni test, praktični rad) mogu da se organizuju različitim danima, ali proces mora da se završi u roku od 10 dana od dana obavljanja prvog dijela ispita.

Kandidatu/Kandidatkinji koji/koja položi ispit za procjenu ostvarenosti ishoda učenja i kompetencija u skladu sa planom procjene, škola izdaje odgovarajuću javnu ispravu (sertifikat ili uvjerenje).

Kandidatu/Kandidatkinji koji/koja ne položi navedeni ispit škola izdaje potvrdu o ishodima učenja i/ili kompetencijama koje su mu priznate u postupku priznavanja prethodnog učenja i savjetnik/savjetnica za priznavanje prethodnog učenja mu preporučuje dalje korake koji su potrebni da bi kandidat/kandidatkinja mogao da dostigne jedno ili više zanimanja, odnosno standard kvalifikacije u cjelini.

Organizacije i institucije u procesu validacije

Validacija neformalnog i informalnog obrazovanja u Srbiji je u nadležnosti nekoliko ministarstava koja uređuju obrazovnu, ekonomsku i socijalnu politiku, regionalni razvoj i druge oblasti. Iako je, kao dio obrazovnog sistema, obrazovanje odraslih prije svega u nadležnosti Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, druga ministarstva su odgovorna za stvaranje zakonskog okvira za uspješno funkcionisanje sistema obrazovanja odraslih. To su: Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, Ministarstvo finansija i Ministarstvo regionalnog razvoja i lokalne samouprave.

Osim nadležnih ministarstava, državne ustanove odgovorne za pružanje, praćenje i unapređivanje obrazovanja i obuka odraslih u Srbiji su Nacionalni prosvetni savet i Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, koji su odgovorni za utvrđivanje standarda ključnih kompetencija u osnovnom i opštem srednjem obrazovanju odraslih; Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, koji su odgovorni za utvrđivanje standarda stručnih kompetencija u srednjem stručnom obrazovanju odraslih, kompetencija stručnog usavršavanja i drugih vidova obrazovanja odraslih; Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih (u okviru Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja), koji je odgovoran za razvoj instrumenata za procjenu prethodno stečenih kompetencija, za utvrđivanje standarda njihovog priznavanja i pripremu godišnjih planova obrazovanja odraslih.

Na strateškom nivou, obrazovanje odraslih je uključeno u širu strategiju obrazovanja – Strategiju razvoja obrazovanja u Republici Srbiji. Prema Strategiji razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020, jedan od definisanih ciljeva bio je da se najmanje 7% odraslih u Srbiji uključi u neku vrstu programa obrazovanja i obuke odraslih, bez obzira na njihove socio-ekonomske i druge karakteristike. Vlada Republike Srbije je 2021. godine usvojila Strategiju razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2030. godine. Ona se odnosi na sve nivoe obrazovanja od ISCED 0 do ISCED 8, na obrazovanje odraslih, obrazovanje nastavnika i horizontalne aspekte obrazovnog sistema.

Koraci u procesu validacije:

SLOVENIJA

Validacija informalnog i neformalnog učenja u Sloveniji je dio pristupa koji podržava cjeloživotno učenje i integraciju u tržište rada. Proces validacije omogućava pojedincima da prepoznaju, dokumentuju i formalno priznaju znanja, vještine i kompetencije stečene izvan formalnog obrazovnog sistema. Slovenija se oslanja na Nacionalni kvalifikacijski okvir koji je usklađen sa Evropskim kvalifikacijskim okvirom (EQF).

Proces dobijanja nacionalne stručne kvalifikacije je podijeljen u tri koraka:

1. Podnošenje zahtjeva za sticanje nacionalne stručne kvalifikacije izvođaču/provajderu sertifikovanja,
2. Savjetovanje kandidata/kandidatkinja i sastavljanje portfolija,
3. Verifikacija i validacija.

Prvi korak za kandidata/kandidatkinju je da kontaktira provajdera koji omogućava dobijanje željene kvalifikacije i podnese zahtjev. Postupak je detaljno definisan Pravilnikom o načinu i postupku verifikacije i potvrđivanja nacionalnih stručnih kvalifikacija²³. Pravilnikom su između ostalog propisane nadležnosti i obaveze prilikom konsultacije i pomoć u sastavljanju portfolija. Izvođač je dužan da kandidatu pruži informacije o uslovima za upis, mogućnostima za sticanje nacionalne stručne kvalifikacije i savjetovanje u postupku sticanja nacionalne stručne kvalifikacije. Konsultant/Konsultantkinja pruža pomoć kandidatu u sastavljanju portfolija. Kandidat/Kandidatkinja prikuplja dokumenta i druge dokaze neophodne za provjeru i potvrđivanje nacionalne stručne kvalifikacije i kreira lični portfolio. Prije prosleđivanja portfolija komisiji, konsultant/konsultantkinja provjerava vjerodostojnost dokumenata koji su sastavni dio portfolija i ispravnost sadržaja. Ako nije pravilno pripremljen, konsultant/konsultantkinja traži od kandidata da ga dopuni. Uz portfolio, konsultant/konsultantkinja prosljeđuje komisiji i ostala dokumenta koja su sastavni dio postupka i piše zapisnik o obavljenim konsultacijama.

U Sloveniji postupak dobijanja nacionalne stručne kvalifikacije sprovode izvođači sertifikovanja, koji su upisani u registar Nacionalnog ispitnog centra.

Organizacija koja je upisana u registar mora da obezbijedi ne samo materijalne uslove propisane Ispitnim katalogom za pojedinačne NSK, već i konsultanta u postupcima verifikacije i sertifikacije nacionalne stručne kvalifikacije.

Prema Pravilniku o vođenju registra izvođača sertifikovanja²⁴, registracija se sprovodi na osnovu javnog poziva Nacionalnog ispitnog centra. Međukompanijski obrazovni centri, škole, organizacije za obrazovanje odraslih i komore koje realizuju javno važeće obrazovne programe, imaju materijalne uslove utvrđene Ispitnim katalogom i zaposlenog konsultanta/konsultantkinje u procesu verifikacije, mogu podnijeti predlog za upis u registar provajdera validacije. Ukoliko se niko ne upiše u registar na osnovu javnog poziva, raspisuje se javni konkurs kojim Nacionalni ispitni centar bira do pet izvođača (po razvijenim kriterijumima za ocjenjivanje pristiglih prijava).

Po prijemu kompletnog predloga za upis u registar, službeno lice koje odlučuje u postupku provjerava da li podnosilac zahtjeva ispunjava propisane materijalne i kadrovske uslove za sprovođenje postupka. Ako su za utvrđivanje ili ocjenu uslova potrebna posebna znanja, odgovorno lice Nacionalnog ispitnog centra rješenjem imenuje komisiju koja će ocijeniti da li podnosilac zahtjeva ispunjava propisane uslove. Odlukom se utvrđuju zadaci komisije.

Način izbora i nadležnosti Ispitne komisije su podudarni sa predloženim izmjenama Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama i predstavljaju veliki korak naprijed ka uspostavljanju održivog sistema kontrole kvaliteta. Provjeru i potvrđivanje nacionalne stručne kvalifikacije vrši

²³ Pravilnik o načinu i postupku verifikacije i potvrđivanja nacionalnih stručnih kvalifikacija Sl. list RS, br. 127/22 od 5. oktobra 2022.

²⁴ Pravilnik o vođenju registra izvođača sertifikovanja "Uradni list RS", št. 41/2015

tročlana komisija koju formira i imenuje Nacionalni ispitni centar za svaki rok. Kadrovski uslovi za članove komisija takođe su dati u Ispitnim katalozima.

Nacionalna stručna kvalifikacija dokazuje se javno važećim sertifikatom, koji ima status ekvivalentan sertifikatima ili diplomama: obrazac je odštampan na slovenačkom jeziku ili jeziku nacionalnosti na obrascu propisanom Pravilnikom o obrascu javne isprave.

Nacionalni ispitni centar obezbeđuje transparentnost tako što upoređuje broj izdatih dokumenata koje prosleđuje izvođačima sa brojem izdatih sertifikata u godišnjim izveštajima izvođača o dodijeljenim sertifikatima. Sertifikat može izdati samo izvođač sertifikovanja upisan u registar koji vodi Ispitni centar. Operateri procedura verifikacije i potvrđivanja nacionalne stručne kvalifikacije vode evidenciju o izdatim sertifikatima u relevantnim zbirkama nacionalnog informacionog centra za stručne kvalifikacije. Sertifikat sadrži naziv nacionalne stručne kvalifikacije za koju je kandidat/kandidatkinja kvalifikovan i pripadajuće kompetencije. Sertifikat potpisuju predsjednik Ispitne komisije i odgovorno lice kod izvođača sertifikovanja/provajdera validacije.

Dužnosti državnog ispitnog centra su da: razvija metodologije i postupke sertifikovanja nacionalnih stručnih kvalifikacija; organizuje obuku kandidata/kandidatkinja za članove komisije (evaluatora) za sertifikovanje; evaluira obuku, implementira ciljeve programa obuke i nadležnom Stručnom savjetu predlaže poboljšanje obuke; koordinira pripremu zadataka i pitanja za postupke sertifikovanja; širi mrežu izvođača sertifikovanja; rukovodi registrom izvođača sertifikovanja; izdaje licence članovima komisija (evaluatorima); prati postupke sertifikovanja; izveštava nadležno Ministarstvo (Ministarstvo za rad, porodicu, socijalna pitanja i jednake mogućnosti); organizuje godišnje konsultacije članova komisije u stručnim oblastima, gdje se formulišu predlozi izvođača, članova komisije i konsultanata za poboljšanje procedura za provjeru i potvrđivanje pojedinačnih nacionalnih stručnih kvalifikacija.

Koraci u procesu validacije:

FINSKA

Evropski pristup se zasniva na principu da je kultura cjeloživotnog učenja ključna kako bi se osiguralo da svako ima znanje i vještine tj. kompetencije za napredak u ličnom i profesionalnom životu. Cilj je da se kompetencije stečene izvan formalnog obrazovanja mogu priznati i u drugim zemljama.

Glavni princip zakonodavstva u Finskoj je da je validacija neformalnog i informalnog učenja subjektivno pravo pojedinca, što znači da stečene kompetencije treba validirati bez obzira gdje

su stečene. Nacionalna strategija ističe validaciju kao sredstvo za motivaciju, skraćivanje vremena studiranja i uštedu resursa. S obzirom na to da je validacija uvrštena u formalni sistem kvalifikacija, nema posebnog okvira za osiguranje kvaliteta u vezi sa postupcima validacije. Mehanizmi osiguranja kvaliteta koji se primjenjuju na obrazovanje i obuku, sa posebnim naglaskom na ocjenjivanje, primjenjuju se i na postupke validacije. U visokom obrazovanju validacija se ocjenjuje putem eksternih revizija, a postoje i smjernice za osiguranje kvaliteta.

Karakteristike finskog pristupa validaciji opšteg srednjeg obrazovanja su da koriste kreditne poene, što omogućava prepoznavanje prethodnog učenja. Provajder obrazovanja je odgovoran za planiranje i organizaciju procedura procjene i verifikacije kompetencija. Rezultati validacije ne izdvajaju se u sertifikaciji, već i validacija i učenje u školi imaju jednak status.

Validaciju prethodnog znanja sprovode različite institucije i to:

1. **Obrazovne ustanove** - većina škola, fakulteta i univerziteta imaju programe za validaciju prethodnog znanja,
2. **Centri za obrazovanje odraslih** - nude procjenu i validaciju prethodnog znanja i često sarađuju sa lokalnim vlastima i obrazovnim institucijama,
3. **Profesionalne organizacije i komore** - nude validaciju prethodnog znanja, posebno u specifičnim industrijama ili sektorima,
4. **Lokalne vlasti** - igraju ključnu ulogu u organizaciji i pružanju usluga validacije prethodnog znanja, često u saradnji sa obrazovnim institucijama i centrima za obrazovanje odraslih.

Proces validacije

Proces validacije prethodnog znanja u Finskoj obuhvata nekoliko ključnih koraka:

1. **Prijava:** Kandidat/Kandidatkinja podnosi prijavu za validaciju prethodnog znanja kod relevantne institucije, kao što su obrazovne ustanove, centri za obrazovanje odraslih ili profesionalne organizacije.
2. **Procjena:** Stručnjaci/Stručnjakinje procjenjuju prethodno znanje kandidata/kandidatkinja kroz različite metode, uključujući intervjue, testove, praktične zadatke i pregled dokumentacije koja potvrđuje prethodno iskustvo i obrazovanje.
3. **Izrada plana učenja:** Na osnovu procjene, izrađuje se individualni plan učenja koji može uključivati dodatne kurseve ili obuku, kako bi se popunile eventualne praznine u znanju.
4. **Validacija:** Nakon što kandidat/kandidatkinja završi potrebne dodatne aktivnosti, stručnjaci sprovode završnu procjenu kako bi potvrdili da kandidat/kandidatkinja posjeduje tražene kompetencije.
5. **Izdavanje sertifikata:** Ako kandidat/kandidatkinja uspješno prođe sve faze, dobija sertifikat koji potvrđuje validaciju njegovog prethodnog znanja.

Proces daje mogućnost pojedincima da formalno priznaju svoje prethodno stečeno znanje i vještine, što može biti korisno za dalje obrazovanje ili zapošljavanje.

Dokumentacija potrebna za validaciju može varirati, zavisno od institucije i programa, ali najčešće uključuje:

1. **Dokaze o obrazovanju:** diplome, svjedočanstva, sertifikate i druga dokumenta koji potvrđuju formalno obrazovanje.
2. **Dokaze o radnom iskustvu:** potvrde poslodavaca, ugovore o radu, preporuke i druga dokumenta koja potvrđuju radno iskustvo.
3. **Dokaze o neformalnom i informalnom učenju:** sertifikate o završenim kursovima, radionicama, seminarima, te drugim oblicima neformalnog obrazovanja.

4. Lični portfolio: dokumentacija koja može sadržati učešće u projektima, radne zadatke, publikacije i druge materijale koji pokazuju stečene vještine i znanja.

5. Motivaciono pismo koje sadrži razloge za validaciju i dalje napredovanje i karijeru.

Koraci u procesu validacije:

IDENTIFIKACIJA KOMPETENCIJA	Samoprocjena Portfolio (dokazi o prethodnom učenju, radni rezultati, sertifikati) Razgovori sa savjetnicima za obrazovanje i karijeru
DOKUMENTACIJA	Detaljan portfolio Prikupljanje radnih uzoraka, sertifikata, priznanja i drugih dokaza Popunjavanje formalnih obrazaca o prethodnom učenju
PROCJENA I VERIFIKACIJA	Praktičnih zadataka, testova i simulacija Intervjui sa stručnjacima Procjena usklađenosti sa standardima iz kvalifikacijskog okvira
PRIZNAVANJE I SERTIFIKACIJA	Formalno priznanje dijela ili cijele kvalifikacije Pristup daljem obrazovanju (upis na napredne programe ili studije) Potvrda kompetencija koja se koristi na tržištu rada

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Validacija neformalnog i informalnog učenja je važna jer doprinosi priznavanju i vrednovanju vještina stečenih van formalnog obrazovnog sistema. Priznavanje ovih vještina može poboljšati šanse za zapošljavanje jer omogućava ljudima koji nisu prošli formalno obrazovanje da dokažu svoja znanja, vještine i kompetencije.

Neformalno i informalno učenje pružaju fokus na praktične vještine koje su direktno povezane sa zahtjevima tržišta rada. Validacija ovih vještina doprinosi smanjenju jaza između obrazovanja i tržišta rada. Poslodavci mogu bolje procijeniti vještine kandidata/kandidatkinja na temelju stečenih kompetencija, što vodi ka bolje kvalifikovanoj radnoj snazi. Validacija može da doprinese fleksibilnosti i personalizaciji obrazovnog puta jer svaka osoba ima jedinstven način učenja, a prepoznavanje i validacija tih metoda daje im mogućnost da izgrade obrazovni put koji odgovara njihovim potrebama i interesovanjima. Svako može produktivno koristiti svoj set vještina, uključujući i one vještine koje mogu biti manje vidljive jer su stečene u neformalnim i informalnim kontekstima.

Mikrokvalifikacije otvaraju nove mogućnosti za validaciju neformalnog i informalnog učenja prepoznajući manje jedinice učenja. Na taj način, očekuje se da mikrokvalifikacije podstaknu cjeloživotno učenje i premoste jaz između obrazovanja i stvarnih primjena u svijetu, poboljšavajući prilagodljivost radne snage na promjenljive zahtjeve tržišta rada (Cedefop, 2022; Savet Evropske unije, 2022b; ETF, 2022). Preporuka iz 2022. godine o mikrokvalifikacijama (Savjet Evropske unije, 2022b) poziva države članice da razmotre „prilagođavanje procedura za priznavanje prethodnog učenja i validaciju neformalnog i informalnog učenja kako bi se omogućilo dodeljivanje mikrokvalifikacija» i uključuje validaciju među principima za dizajn i izdavanje mikrokvalifikacija.²⁵

U prethodnom periodu Crna Gora je napravila vrlo značajne korake ka unapređenju sistema validacije neformalnog i informalnog učenja. Zakonom o obrazovanju odraslih definiše se priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina na način što odrasli mogu dokazivati svoje znanje i vještine putem provjere, bez obzira na način njihovog sticanja. Modularizovani obrazovni programi omogućavaju licima da postupno stiču stručne kvalifikacije, čak i ako napuste obrazovanje. Nacionalni savjet za obrazovanje donosi ispitne kataloge koji sadrže nivo zahtjevnosti, sadržaj provjere i mjerila provjeravanja. Ova kategorija je osnova za validaciju znanja i vještina. Plan obrazovanja odraslih usmjeren je na povećanje uključenosti građana u programe cjeloživotnog obrazovanja i učenja sa ciljem stvaranja preduslova za unapređenje obrazovne strukture stanovništva. Postoje institucije i organizatori obrazovanja odraslih koji realizuju programe za sticanje stručnih kvalifikacija i ključnih kompetencija, čime se osigurava pristup obrazovanju.

PREPORUKE:

Kako bi Crna Gora imala razvijen sistem validacije neformalnog i informalnog učenja, potrebno je jasnije definisati procedure i korake za validaciju. Takođe, potrebno je jasno utvrditi nadležnosti svih institucija u postupku validacije. U tom smislu, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija pripremilo je izmjene i dopune, kao i predloge svih krovnih zakona kojima se tretira navedena tematika. Njihovo usvajanje očekuje se u I kvartalu tekuće godine, što podrazumijeva i dosljednu primjenu sistema validacije na svim nivoima.

Veliki izazov u ovoj oblasti je i nedovoljna informisanost građana. Manje kvalifikovani članovi radne snage često nemaju pristup informacijama i resursima potrebnim za validaciju svojih znanja i vještina. U tom smislu treba pojačati savjetodavnu funkciju nadležnih institucija. Takođe, razvoj

25 European inventory of validation of informal and non-formal learning 2023.pdf

online platforme koja bi pružala informacije o mogućnostima validacije, o procedurama validacije i povezivanje sa organizacijama koje nude validaciju, bio bi od velikog značaja za sve zainteresovane. Neophodno je osmisliti kampanje u svrhu promocije validacije neformalnog i informalnog učenja, kako bi se zainteresovana javnost upoznala sa važećim procedurama.

Takođe, postoji potreba za poboljšanjem kvaliteta i prilagodljivosti obrazovnih programa i programa obrazovanja kako bi se što bolje zadovoljile potrebe tržišta rada, sa posebnim naglaskom na proces digitalizacije i obrazovanja za IT i zelene vještine.

AKCIONI PLAN ZA 2025. GODINU						
AKTIVNOST	INDIKATOR	NADLEŽNA INSTITUCIJA	DATUM POČETKA	PLANIRANI DATUM ZAVRŠETKA	SREDSTVA PLANIRANA ZA SPROVOĐENJE AKTIVNOSTI	IZVOR FINANSIRANJA
Izmjeniti zakonsku regulativu kojom se uređuje ova oblast	Pripremljene izmjene i dopune zakona, odnosno donošenje novih zakona - Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija, Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, Zakon o obrazovanju odraslih, Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju	MPNI	I kvartal	I kvartal	0€	/
Utvrđiti izmjene i dopune zakonske regulative koja uređuje ovu oblast, kao i donošenje novih zakona i pravilnika	Utvrđene izmjene i dopune zakona koji uređuju ovu oblast	Vlada CG	I kvartal	I kvartal	0€	/
Donijeti izmjene i dopune zakonske regulative koja uređuje ovu oblast	Donesene izmjene i dopune zakona koji uređuju ovu oblast	Skupština CG	I kvartal	II kvartal	0€	/
Izraditi strategiju karijernog vođenja i savjetovanja 2025-2030 sa Akcionim planom za 2025-2026	Donijeta strategija	MPNI	I kvartal	III kvartal	0€	/
Formirati liste licenciranih ispitivača za nedostajuće kvalifikacije	Raspisani javni pozivi za licencirane ispitivače za nedostajuće kvalifikacije	ICCG	I kvartal	kontinuirano	0€	/
Osposobiti ispitivače za sticanje nacionalnih stručnih kvalifikacija	Izdate licence ispitivačima za sticanje nacionalnih stručnih kvalifikacija	MPNI ICCG	I kvartal	kontinuirano	0€	/
Izraditi Analizu obrazovanja odraslih i usklađenosti obrazovne ponude u ovoj oblasti sa potrebama na tržištu rada	Urađena analiza	MPNI	I kvartal	I kvartal	1.000€	MPNI (Plan rasta)
Revidirati 12 programa obrazovanja odraslih	Usvojeni i donijeti programi od strane nadležnih savjeta i objavljeni u Službenom listu Crne Gore	MPNI CSO	I kvartal	III kvartal	18.000€ + 3.000 (obuka RG)	MPNI (Plan rasta)
Revidirati 12 ispitnih kataloga za programe obrazovanja odraslih	Ispitni katalogi doneseni od strane nadležnog Savjeta	MPNI CSO	III kvartal	IV kvartal	6.000€ + 3.000 (obuka RG)	MPNI (Plan rasta)
Izraditi četiri programa obrazovanja odraslih	Usvojeni i donijeti programi od strane nadležnih savjeta i objavljeni u Službenom listu Crne Gore	MPNI CSO	II kvartal	III kvartal	4.000€ + 700 (obuka RG)	MPNI (Plan rasta)
Izraditi četiri ispitna kataloga za programe obrazovanja odraslih	Ispitni katalogi donešeni od strane nadležnog Savjeta	MPNI CSO	IV kvartal	IV kvartal	2.000€ + 700 (obuka RG)	MPNI (Plan rasta)
Realizovati promotivne kampanje i događaje za promovisanje koncepta cjeloživotnog učenja	Izrađen promotivni materijal (flajeri, reklamni panoi, video materijal, reklame i sl.) Organizovani promotivni događaji (konferencije, okrugli stolovi, radionice za razvoj vještina i sl.)	MPNI CSO	II kvartal	IV kvartal	38.500 €	MPNI (Plan rasta)

RADNA GRUPA:

Ministarka prosvjete, nauke i inovacija je u svrhu izrade Analize validacije neformalnog i informalnog učenja, donijela Rješenje o obrazovanju Komisije broj: 05/3-01-011/24-8757/1 od 7. novembra 2024. godine

Komisiju čine:

1. Jasna Jovanović, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, predsjednica;
2. Ivana Mrvaljević, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, članica;
3. Safet Kalač, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, član;
4. Mirza Gargović, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, član;
5. Goran Drobnjak, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, član;
6. Gordana Bošković, Centar za stručno obrazovanje, članica;
7. Miloš Trivić, Ispitni centar, član;
8. Mladen Perazić, Privredna komora Crne Gore, član;
9. Prof. dr Svetlana Perović, Univerzitet Crne Gore, članica;
10. Prof. dr Maja Drakić-Grgur, Univerzitet Donja Gorica, članica;
11. Prof. dr Marija Janković, Univerzitet "Mediterran", članica;
12. Dragana Radunović, Zavod za školstvo, članica;
13. Vladana Ivanović, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, sekretarka.

LITERATURA I IZVORI:

1. https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20I_cg.pdf
2. Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju "Službeni list Republike Crne Gore", broj 64/02, 31/05 i 49/07 i „Službeni list Crne Gore“ broj 45/10, 45/11, 36/13, 39/13 i 44/13, 47/17, 59/21, 76/21, 146/21, 3/23 i 84/24
3. Zakon o stručnom obrazovanju «Službeni list Republike Crne Gore», br. 04/02, 49/07, «Službeni list Crne Gore», br. 45/10, 39/13, 47/17 i 145/21
4. Zakon o gimnaziji «Službeni list Republike Crne Gore », br. 64/02, 49/07, « Službeni list Crne Gore », br. 45/10, 39/13 i 145/21
5. Zakon o obrazovanju odraslih «Službeni list Crne Gore», br. 20/11, 047/17
6. Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama «Službeni list Crne Gore», br. 80/08, 14/09, 80/10, 18/11, 40/11, 40/16, 56/18
7. Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija «Službeni list Crne Gore», br. 80/10
8. <https://www.gov.me/clanak/strategija-visokog-obrazovanja>
9. <https://akokvo.me/odluke/>
10. [file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Reformska-agenda-Crne-Gore-2024-2027-jednostrano%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ivana/Downloads/Reformska-agenda-Crne-Gore-2024-2027-jednostrano%20(1).pdf)
11. Pravilniko o Programu osposobljavanja za ispitivača "Službeni list Crne Gore", br. 56/10
12. Zakon o visokom obrzovanju "Službeni list Crne Gore" br. 44/14, 52/14, 47/2015, 40/16, 42/17, 71/17, 55/18, 3/19, 17/19, 47/19, 72/19, 74/20, 104/21, 86/22 i 125/23
13. <https://www.gov.me/clanak/istrazivanje-izazovi-sa-kojima-se-suocavaju-licencirani-organizatori-obrazovanja-odraslih>
14. Privredna komora Crne Gore, Upitnik o razvoju karijere zaposlenih, april 2023. godine
15. <https://www.zzzcg.me/uploads/documents/phpbtfxQ3.pdf>
16. <https://prosveta.gov.rs/prosveta/srednje-obrazovanje/obrazovanje-odraslih/priznavanje-prethodnog-ucenja/> pristupljeno 10. decembra 2024.godine
17. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sr/national-education-systems/serbia/validacija-neformalnog-i-informalnog-uchena> pristupljeno 10. decembra 2024. godine
18. <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/serbia/64-validation-of-non-formal-and-informal-learning> pristupljeno 10. decembra 2024. godine
19. Pravilnik o načinu i postupku verifikacije i potvrđivanja nacionalnih stručnih kvalifikacija Sl. list RS, br. 127/22 od 5. oktobra 2022.
20. Pravilnik o vođenju registra izvođača sertifikovanja "Uradni list RS", št. 41/2015
21. European inventory of validation of informal and non-formal learning 2023.pdf

**Ministarstvo
prosvjete, nauke
i inovacija**